

Nieuwsbrief - EHRC Updates 2025-7

Nummer 7, 2025

Redactie: J.H. Gerards, H. Morre, J. Krommendijk, S. Lambrecht, P. Ölçer, B. Aarrass, L.E. Burgers, P. Cannoot, L.R. Glas, C. Mak, D.A.G. van Toor en C. Van de Graaf.

INHOUDSOPGAVE

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0403JUD005774821 03-04-2025

Kulák t. Slowakije, EHRM 3 april 2025, nr. 57748/21

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0403JUD000979617 03-04-2025

Hayk Grigoryan t. Armenië, EHRM 3 april 2025, nr. 9796/17

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0403JUD005230219 03-04-2025

Federici t. Frankrijk, EHRM 3 april 2025, nr. 52302/19

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0403JUD003828318 03-04-2025

Bogay e.a. t. Oekraïne, EHRM 3 april 2025, nr. 38283/18

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0401JUD000279916 01-04-2025

Ships Waste Oil Collector B.V. e.a. t. Nederland, EHRM (GK) 1 april 2025, nrs. 2799/16, 2800/16, 3124/16 en 3205/16

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0401JUD002745522 01-04-2025

Doynov t. Bulgarije, EHRM 1 april 2025, nr. 27455/22

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0327JUD000421723 27-03-2025

Niort t. Italië, EHRM 27 maart 2025, nr. 4217/23

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0327JUD003033622 27-03-2025

Laterza en D'Errico t. Italië, EHRM 27 maart 2025, nr. 30336/22

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0327JUD001611119 27-03-2025

Golovchuk t. Oekraïne, EHRM 27 maart 2025, nrs. 16111/19 en 4737/21

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

[ECLI:CE:ECHR:2025:0327JUD008456817](#) 27-03-2025

Bilyavska t. Oekraïne, EHRM 27 maart 2025, nr. 84568/17

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

[ECLI:CE:ECHR:2025:0325JUD003813420](#) 25-03-2025

N.S. t. Verenigd Koninkrijk, EHRM 25 maart 2025, nr. 38134/20

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

[ECLI:CE:ECHR:2025:0325JUD002277618](#) 25-03-2025

Almukhlas en Al-Maliki t. Griekenland, EHRM 25 maart 2025, nr. 22776/18

Hof van Justitie van de Europese Unie

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2025:237 03-04-2025

Swiftair, HvJ EU 3 april 2025, zaak C-701/23

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2025:231 03-04-2025

Ministerstvo zdravotníctví (Données relatives au représentant d'une personne morale), HvJ EU 3 april 2025, zaak C-710/23

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2025:236 03-04-2025

Barouk, HvJ EU 3 april 2025, zaak C-283/24

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2025:43 30-01-2025

Engie România SA, HvJ EU 30 januari 2025, zaak C-205/23

Annotatie

Engie România SA (HvJ EU, C 205/23) – Ne bis in idem: cumulatie van twee bestuurlijke boetes wegens hetzelfde feit

B. van der Vorm

Annotatie

A.R.E. t. Griekenland (15783/21) – De systematische praktijk van pushbacks en gedwongen verdwijningen

M. Gkliati en S. Katsoni

RECHTSPRAAK

Almukhlas en Al-Maliki t. Griekenland, EHRM 25 maart 2025, nr. 22776/18

In het kader van Operatie Poseidon heeft een kustwachtvaartuig van Frontex in 2015 een vluchtelingenboot onderschept. Verschillende kustwachten entereden het schip, waar ze weerstand van de mensensmokkelaars ondervonden. Een van hen heeft uiteindelijk schoten gelost, waardoor een van de opvarende vluchtelingen overleed. Het EHRM benadrukt dat de operatie vooral was gericht op het onderscheppen van vluchtelingenboten en niet primair op het beschermen van het leven van de bootvluchtelingen. Mede daardoor was hun leven onvoldoende verzekerd. In dit geval is ook het onderzoek tekortgeschoten. Dit betekent dat art. 2 EVRM zowel in materieel als in procedureel opzicht is geschonden.

In 2015 heeft een Lets kustwachtvaartuig van Frontex in het kader van een patrouille (onderdeel van Operatie Poseidon) in de Griekse zee een boot gelokaliseerd die eerder betrokken zou zijn geweest bij het vervoeren van illegale migranten. Het vaartuig zette een achtervolging in, waarop de boot gevaarlijke manoeuvres begon uit te voeren en weigerde te stoppen voor controle. Kustwacht P.I. slaagde er uiteindelijk in aan boord van de boot te gaan, maar het lukte hem niet de boot te laten stoppen of de controle erover over te nemen. Later arriveerde er versterking, maar ook de kustwachten daarvan werden gehinderd door de mensensmokkelaars, die metalen voorwerpen naar hen gooiden. Er ontstond een handgemeen waarbij een kustwacht gewond raakte en zij zich sterk bedreigd voelden. Een van de kustwachten (V.M.) besloot daarop afschrikkingsschoten te lossen, waarbij hij ook richtte op het raam van de cockpit. Daardoor bleek een jonge opvarende – de zoon van klagers – dodelijk te zijn geraakt.

Naar aanleiding van dit incident is een tuchtrechtelijk onderzoek ingesteld en is een vervolging gestart van V.M., maar deze strafvervolging is uiteindelijk gestaakt. Daarnaast zijn

twee mensensmokkelaars strafrechtelijk vervolgd; zij zijn veroordeeld tot lange gevangenisstraffen en een hoge geldboete.

Voor het EHRM hebben klagers gesteld dat de operatie van de Litouwse kustwachten onzorgvuldig was voorbereid en dat onvoldoende is gedaan om het leven en de veiligheid van de opvarenden te beschermen. Ook hebben zij gesteld dat het onderzoek naar de verantwoordelijkheid voor het overlijden van de opvarende tekort is geschoten. Dit zou strijd opleveren met art. 2 EVRM.

Het EHRM constateert allereerst verschillende tekortkomingen in het onderzoek. Het merkt op dat in dit geval maar acht van de 93 opvarenden zijn gevraagd om een getuigenis af te leggen en dat enkele voor de hand liggende ooggetuigen niet zijn gehoord. Bovendien is het onderzoek niet helemaal onafhankelijk uitgevoerd. Een derde probleem is dat bewijsmateriaal verloren is gegaan of onvoldoende is onderzocht. Daardoor is het niet mogelijk gebleken om goed vast te stellen wat zich op de boot precies heeft voorgedaan en de verantwoordelijke(n) effectief te identificeren en te bestraffen. Art. 2 EVRM is in procedureel opzicht dan ook geschonden.

Ten aanzien van het materiële onderdeel van de klacht stelt het Hof voorop dat door het gebrekkige onderzoek onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om de toedracht buiten gerede twijfel vast te stellen. Daarbij is met name betwist hoezeer een van de kustwachten daadwerkelijk werd bedreigd. Het enige dat het Hof daardoor kan doen, is te onderzoeken of de operatie zodanig was georganiseerd en uitgevoerd dat het risico op overlijden van de zoon van klagers tot een minimum was beperkt. Daarbij is vooral de vraag of de kustwachten wisten of konden weten dat zich in de ruimte achter de cockpit nog mensen bevonden. Het Hof overweegt dat in ieder geval duidelijk moet zijn geweest dát er mensen aan boord waren en dat die zich overal in het schip konden bevinden. Het lijkt er verder op dat de missie van de kustwachten in het kader van Operatie Poseidon vooral was om illegale binnenkomst van bootvluchtelingen te voorkomen. Daarmee was de prioriteit van de operatie niet de bescherming van het recht op leven van de bootpassagiers. Ook acht het Hof relevant dat het schieten op een overvol schip inherente risico's met zich brengt, waarop de kustwachten kennelijk onvoldoende waren voorbereid. In ieder geval is de onderscheppingsoperatie niet op een zodanige manier uitgevoerd dat het gebruik van dodelijk geweld en het gevaar voor het leven van klagers' zoon tot een minimum zijn beperkt. Dit betekent dat art. 2 EVRM ook in materieel opzicht is geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 25-03-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0325JUD002277618

Zaaknummer: 22776/18

Wetsartikelen: EVRM art. 2

RECHTSPRAAK

Barouk, HvJ EU 3 april 2025, zaak C-283/24

Een Libanese asielzoeker heeft gesteld dat hij eerder slachtoffer is geworden van foltering. Er is geen medisch onderzoek uitgevoerd om de gegrondheid van die claim te beoordelen. De nationale rechter constateert dat hem de bevoegdheid ontbreekt om zo'n onderzoek te gelasten. Het HvJ EU leidt mede uit art. 47 Hv af dat een dergelijke bevoegdheid om ex nunc gezondheidsonderzoek te gelasten wel moet kunnen bestaan, namelijk als onderzoek noodzakelijk of relevant is voor de beoordeling van de gegrondheid van een asielverzoek. Voor zover nationaal recht hieraan in de weg staat, moet dat buiten toepassing worden gelaten.

De Libanese B.F. heeft in 2018 in Cyprus een asielverzoek ingediend, waarbij hij stelde dat hij slachtoffer was geworden van foltering vanwege zijn politieke activisme. De vluchtelingenstatus is hem geweigerd omdat de asielautoriteit van mening was dat er bij terugkeer naar Libanon geen gegronde vrees was voor vervolging of ernstige schade. Hiertegen heeft B.F. geprocedeerd, onder meer omdat de asielautoriteit had nagelaten om een medisch of psychologisch onderzoek te verrichten ter vaststelling van trauma's en aanwijzingen van marteling of vergelijkbare daden. Dit heeft bij de nationale rechter de vraag opgeroepen of in gevallen als dit uit art. 47 Hv een bevoegdheid of verplichting kan worden afgeleid om een dergelijk onderzoek te gelasten.

Het HvJ EU overweegt dat art. 46 lid 3 van richtlijn 2013/32/EU meebrengt dat een nationale rechter een onderzoek moet kunnen uitvoeren naar alle feitelijke en juridische elementen die nodig zijn om een geactualiseerde beoordeling van het voorliggende geval te kunnen geven. Het gaat daarbij om een beoordeling *ex nunc*, waarbij rekening moet worden gehouden met nieuwe elementen die aan het licht zijn gekomen nadat de aangevochten beslissing is vastgesteld. De nationale rechter hoeft de zaak daarvoor niet terug te verwijzen naar de asielautoriteit. Het is onverenigbaar met de richtlijn als de nationale rechter geen bevoegdheid heeft om in dit verband een medisch onderzoek te gelasten dat hij zelf noodzakelijk of

relevant acht voor de beoordeling van de gegrondheid van het asielverzoek. De rechter moet zo'n onderzoek in ieder geval kunnen gelasten als er concrete aanwijzingen zijn dat de gezondheidsproblemen van een asielzoeker kunnen voortvloeien uit een traumatische gebeurtenis in het land van herkomst. Daarbij moet het onderzoek zelf in overeenstemming zijn met de in het Handvest vastgelegde grondrechten, zoals eerbiediging van de menselijke waardigheid (art. 1) en het privé- en gezinsleven (art. 7 Hv). Als het nationale recht in de weg staat aan het gelasten van zo'n onderzoek, dan moet dat in voorkomend geval buiten toepassing worden gelaten.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 03-04-2025

ECLI: ECLI:EU:C:2025:236

Zaaknummer: C-283/24

Wetsartikelen: VEU art. 4 lid 3, Hv art. 47 en RI 2013/32/EU art. 46 lid 3

RECHTSPRAAK

Bilyavska t. Oekraïne, EHRM 27 maart 2025, nr. 84568/17

Bilyavska heeft in 1997 een huis geërfd, waar sinds 2003 haar kinderen en hun partners wonen bij gebrek aan een andere woning. In 2010 is Bilyavska er zelf ook weer gaan wonen, maar haar kinderen maken haar dat erg moeilijk, bijvoorbeeld door de sloten te verwisselen en haar te bedreigen. Verschillende politiewaarschuwingen hebben niet geholpen, maar een uitzettingsbevel werd toch niet toegewezen. Het EHRM oordeelt dat daardoor een onjuiste toepassing is gegeven aan het nationale recht en te weinig bescherming is geboden aan het eigendomsrecht en het huisrecht, in strijd met art. 1 EP en 8 EVRM.

In 1997 erfde klagster van haar moeder een huis dat is opgedeeld in twee appartementen. Klagster heeft sinds de bouw van het huis in 1976 tot in 1982 in een van de appartementen gewoond; haar moeder bleef er wonen. Van 1992 tot 1995 heeft klagster tijdelijk in het appartement gewoond om voor haar moeder te zorgen. Sinds 2003 hebben haar kinderen en hun partners in het huis gewoond, volgens klagster tijdelijk en omdat zij geen andere plek hadden om te verblijven. In 2010 is klagster er zelf ook weer gaan wonen, maar haar kinderen maakten dat heel moeilijk. Zij heeft in de periode tussen 2010 en 2016 twaalf klachten ingediend bij de politie, onder meer omdat haar kinderen haar bedreigden en de sloten verwisselden. Daarbij heeft de politie verschillende malen een waarschuwing aan de kinderen gegeven. In 2016 begon klagster een procedure tegen de kinderen om ze uit het appartement te zetten. Haar eis werd echter afgewezen omdat de rechter vond dat ook de kinderen een legitieme aanspraak hadden om in het appartement te wonen.

Voor het EHRM heeft klagster gesteld dat de staat te weinig heeft gedaan om haar in staat te stellen in haar eigen huis te wonen en haar eigendomsrecht te beschermen. Het Hof onderzoekt allereerst de klacht over art. 1 EP EVRM. Het overweegt dat volgens de relevante wetgeving een uitzetting in een geval als dit alleen kan worden opgelegd als sprake is van een systematische schending van de regels voor samenwonen en andere maatregelen niet effectief

zijn gebleken. Onduidelijk is volgens het Hof waarom de herhaalde klachten bij de politie hier niet zijn gezien als een aanwijzing van een systematische schending van de samenwoningsregels. Preventieve maatregelen zoals een waarschuwing door de politie waren bovendien duidelijk ineffectief. Het Hof besluit dan ook dat het private geschil tussen klaagster en haar kinderen niet heeft voldaan aan de eis dat geschillen niet willekeurig of kennelijk onredelijk moeten worden beslecht. Art. 1 EP EVRM is dan ook geschonden.

Ten aanzien van de klacht over art. 8 EVRM stelt het Hof voorop dat de woning in plek moet zijn waar iemand veilig en ongehinderd kan verblijven. Het moeten delen van de woning met ongenode gasten heeft grote gevolgen voor iemands privacy. Ook in dit verband wijst het Hof erop dat het geschil tussen klaagster en haar kinderen niet op een goede manier is opgelost, zodat art. 8 EVRM is geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 27-03-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0327JUD008456817

Zaaknummer: 84568/17

Wetsartikelen: EVRM art. 8 en EVRM art. 1 EP

RECHTSPRAAK

Bogay e.a. t. Oekraïne, EHRM 3 april 2025, nr. 38283/18

Tijdens een demonstratie tegen het gebruik van dieren in circusacts werden de demonstranten geconfronteerd met een groep extreemrechtse tegedemonstranten. Om onrust te voorkomen fouilleerde de politie de demonstranten en nam zij deze mee naar het politiebureau. Het EHRM overweegt dat er geen grondslag was voor de detentie. De demonstratie was vreedzaam van aard en intentie en valt onder art. 11 EVRM. Het fouilleren was redelijk omdat er aanwijzingen waren dat de demonstranten voorwerpen meedroegen die als wapens konden worden gebruikt, maar het beëindigen van de demonstratie door de aanhoudingen was niet noodzakelijk. Art. 5 en 11 EVRM zijn daarom geschonden.

Klagers verzamelden zich in 2018 in de buurt van Circus Lviv om deel te nemen aan een demonstratie tegen het gebruiken van dieren voor circusacts. De demonstratie verliep eerst vredig, maar al snel verzamelde zich ook een groep van ongeveer twintig vermoedelijk extreemrechtse hooligans die wapens bij zich bleken te dragen en die een rookgranaat naar de demonstranten gooiden. De politie ging daarop tussen de demonstranten en de groep tegedemonstranten staan, maar omsingelde vervolgens de demonstranten en begon hen te fouilleren. Ook klagers werden gefouilleerd en zij bleken allemaal messen of metalen staven bij zich te hebben. Daarop werden zo'n 25 demonstranten, waaronder klagers, opgepakt en meegenomen naar een politiebureau. De meesten van hen zijn lichtere overtredingen ten laste gelegd. Naar aanleiding van dit ingrijpen is een intern onderzoek ingesteld, waarin geen onregelmatigheden werden vastgesteld. Ook hebben klagers aangifte gedaan tegen de politieagenten, maar ook dat werd uiteindelijk beëindigd zonder dat een vervolging werd ingesteld.

Voor het EHRM hebben klagers allereerst gesteld dat sprake is geweest van een schending van art. 5 EVRM in verband met de vrijheidsbeneming op het politiebureau. De regering heeft

aangevoerd dat de ophouding verband hield met de noodzaak om ‘de omstandigheden op te helderen’, maar het EHRM merkt op dat dat geen grond is voor vrijheidsbeneming in de zin van art. 5 lid 1 (b) EVRM. Gebleken is ook niet dat de aanhouding en vrijheidsbeneming is gedocumenteerd en dat deze is onderbouwd met het oog op strafbare feiten die klagers zouden hebben begaan. Het ontbreken van een proces-verbaal van de aanhouding is als zodanig al een ernstig gebrek, maar zeker vanwege de andere omstandigheden maakt dit dat een wettelijke grondslag voor de vrijheidsbeneming ontbrak. Schending art. 5 lid 1 EVRM.

In de tweede plaats hebben klagers gesteld dat hun rechten op vrijheid van meningsuiting en demonstratievrijheid (art. 10 en 11 EVRM) zijn geschonden. Het Hof stelt voorop dat niet is gebleken dat klagers andere dan vreedzame bedoelingen hadden met hun demonstratie. Evenmin is gebleken dat zij anderen schade hebben toegebracht of betrokken zijn geweest bij een aanvaring met de politie of de tegendemonstranten. Weliswaar hadden zij attributen bij zich die als wapens konden worden gebruikt, maar klagers hebben aangevoerd dat die vooral bedoeld waren om te kunnen demonstreren, bijvoorbeeld om spandoeken en borden te maken. De staat heeft deze verklaringen niet geprobeerd te weerleggen en heeft ook verder geen bewijs aangedragen waaruit zou blijken dat klagers feitelijk gewelddadige bedoelingen hadden. Dit betekent dat de demonstratie als ‘vreedzaam’ kon worden aangemerkt en daarmee binnen het toepassingsbereik van art. 11 EVRM valt.

Het Hof buigt zich vervolgens eerst over het fouilleren van de demonstranten. Dat was op zichzelf niet onredelijk nu er objectieve aanwijzingen waren dat klagers inderdaad voorwerpen bij zich droegen die als wapens konden worden gebruikt. In zo’n geval is een controle een adequaat middel om het vreedzame karakter van een demonstratie te kunnen garanderen. Art. 11 EVRM is in dit opzicht dan ook niet geschonden.

Uit de beoordeling in het licht van art. 5 lid 1 EVRM is wel al duidelijk dat de aanhouding en vrijheidsbeneming van klagers geen wettelijke grondslag had. Het is ook niet toegelicht waarom de politie besloot zoveel demonstranten op te pakken, in plaats van te kiezen voor andere, minder vergaande maatregelen. Dat betekent dat de noodzakelijkheid van de maatregelen niet afdoende is aangetoond en dat art. 11 EVRM ook in dit opzicht is geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 03-04-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0403JUD003828318

Zaaknummer: 38283/18

Wetsartikelen: EVRM art. 5 lid 1, EVRM art. 10 en EVRM art. 11

RECHTSPRAAK

Doynov t. Bulgarije, EHRM 1 april 2025, nr. 27455/22

Doynov is veroordeeld tot een bestuurlijke boete vanwege een valse bommelding. Vanwege een eerder voorarrest stelde hij een overheidsaansprakelijkheidsprocedure in. Aanvankelijk werd die bij de hoogste bestuursrechter afgewezen om formele redenen. Daarover procedeerde Doynov ook weer bij het hooggerechtshof, waarbij hij zonder succes probeerde alle rechters te wraken. Het EHRM concludeert dat het wrakingsverzoek terecht van de hand is gewezen, omdat dat de gehele rechtspraak lam zou leggen. Ook verder is niet gebleken van objectieve redenen om te twijfelen aan de onpartijdigheid van het hooggerechtshof. Art. 6 EVRM is dan ook niet geschonden.

Klager werd in 2015 aangehouden op verdenking van het doen van een valse bommelding in een cultureel centrum. Hij werd in voorarrest gehouden en aan een strafzaak onderworpen. Uiteindelijk werd hij veroordeeld, maar omdat hij geen strafblad had, werd besloten hem geen strafsancie op te leggen, maar alleen een bestuurlijke boete. Klager stelde vervolgens een overheidsaansprakelijkheidsprocedure in omdat volgens hem de vrijheidsbeneming en de boete in strijd waren met het EU-recht, in het bijzonder met het EU-Grondrechtenhandvest. Hoewel de nationale rechter erkende dat de ingeroepen EU-bepalingen inderdaad de grondrechten van klager beschermden, was hij van oordeel dat deze niet waren geschonden. Klager diende vervolgens een cassatieberoep in bij het administratieve hooggerechtshof. Dat werd aanvankelijk verworpen omdat klager de griffiegelden niet zou hebben betaald. Daartegen kwam klager in beroep, waarbij hij alle rechters wilde wraken omdat zijn klacht was gericht tegen het hooggerechtshof. Deze klacht werd van de hand gewezen, net als het wrakingsverzoek. Uiteindelijk behandelde het hooggerechtshof de zaak wel inhoudelijk, waarbij het concludeerde dat de kwestie buiten het toepassingsbereik van het EU-Grondrechtenhandvest viel omdat de kwestie geen uitvoering van EU-recht betrof.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat art. 6 en 13 EVRM zijn geschonden omdat de procedure tot toekenning van schadevergoeding niet effectief was. Ook zou het hooggerechtshof niet onafhankelijk en onpartijdig zijn geweest. Het EHRM erkent dat in het onderhavige geval twijfels zijn geuit over de onpartijdigheid van de rechters. Klager heeft de mogelijkheid gekregen om die twijfels in een nationale procedure naar voren te brengen. Daarbij geldt bovendien als algemene regel dat bij een schadevergoedingsprocedure wegens onrechtmatige rechtspraak een zaak moet worden doorverwezen naar een andere rechter, in dit geval het civiele cassatiehof. In het onderhavige geval was het wrakingsverzoek echter zodanig geformuleerd dat op geen enkele manier daarover kon worden beslist zonder het rechtssysteem lam te leggen. Het verzoek is ook niet onredelijk beoordeeld in het licht van art. 6 EVRM. Verder constateert het Hof dat klagers beroep tegen de griffiegelden niet zou worden beoordeeld door dezelfde rechters als die eerder hadden besloten over zijn strafzaak. Evenmin was er enige hiërarchische of financiële band tussen de rechters die de zaak hadden beoordeeld en de rechters in het administratieve hooggerechtshof die twijfel zou kunnen oproepen over hun onpartijdigheid. Het eventueel opleggen van een sanctie aan het administratieve hooggerechtshof wegens onrechtmatige rechtspraak zou ook geen invloed hebben op het functioneren of de werkomstandigheden en budgetten bij de nationale rechter. Klagers' vermoedens ten aanzien van de partijdigheid van de rechters hadden dan ook geen objectieve basis en kunnen niet leiden tot vaststelling van een schending van art. 6 EVRM.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 01-04-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0401JUD002745522

Zaaknummer: 27455/22

Wetsartikelen: EVRM art. 6 lid 1

RECHTSPRAAK

Federici t. Frankrijk, EHRM 3 april 2025, nr. 52302/19

Federici heeft zich eerder onttrokken aan de rechtsgang en is bij verstek veroordeeld tot dertig jaar gevangenisstraf. Toen hij alsnog werd gearresteerd en in hoger beroep ging, moest hij tijdens de zittingen in een glazen cabine plaatsnemen. Volgens Federici is daardoor inbreuk gemaakt op zijn verdedigingsrechten en de onschuldpresumptie. Het EHRM oordeelt dat gelet op de inrichting van de cabine van een schending van die rechten geen sprake is geweest. De cabine was goed uitgerust en was voorzien van alle noodzakelijke communicatieapparatuur. Geen schending van art. 6 lid 1, lid 2 of lid 3 (b) EVRM.

Klager is strafrechtelijk vervolgd op verdenking van georganiseerde moord en samenzwering. Hij heeft zich onttrokken aan de vervolging en is ondergedoken. Daarop is hij in 2014 bij verstek veroordeeld tot dertig jaar gevangenisstraf. In 2016 werd klager alsnog gearresteerd en voorgeleid. Daarop is hij opnieuw tot dertig jaar gevangenisstraf veroordeeld. Klager ging hiertegen in hoger beroep. Tijdens de zitting moest hij in een glazen hokje plaatsnemen omdat hij vluchtgevaarlijk werd geacht. De cabine was voorzien van diverse communicatieapparatuur, maar na een aantal zittingen meldde zijn advocaat dat klager door een gehoorstoornis de vragen soms moeilijk kon horen. De rechter in hoger beroep achtte het echter niet onredelijk dat hij in de glazen cabine moest blijven zitten. De veroordeling in eerste aanleg werd bevestigd en vervolgens werd een cassatieberoep afgewezen.

Voor het EHRM heeft klager allereerst gesteld dat door de gang van zaken tijdens het proces de rechten van de verdediging zijn geschonden, zoals vastgelegd in art. 6 lid 1 en lid 3 (b) EVRM. Het Hof overweegt dat klager de rechter niet tijdig op de hoogte heeft gesteld van klagers gehoorstoornis en dat klager ook niet heeft gevraagd om daarmee rekening te houden. Ook is niet toegelicht wat de stoornis precies behelsde en is ook geen medische verklaring overgelegd om de claim van klager te ondersteunen. De cabine was bovendien zo ingericht dat ook bij een gehoorstoornis er voldoende mogelijkheden tot effectieve communicatie waren.

Het Hof verklaart deze klacht dan ook kennelijk ongegrond en daarmee niet-ontvankelijk.

Daarnaast heeft klager gesteld dat de verplichting om tijdens de zittingen in een glazen cabine te zitten de onschuldpresumptie van art. 6 lid 2 EVRM heeft geschonden. Het Hof merkt in algemene zin op dat het aarzelingen heeft bij een inrichting van een rechtszaal waardoor een verdachte eigenlijk alleen in zo'n hokje kan plaatsnemen, omdat het er daardoor niet op lijkt dat per geval kan worden bepaald of dat nodig is of niet. Het overweegt echter ook dat het niet zijn taak is om *in abstracto* de inrichting van rechtszalen te beoordelen, maar dat het alleen *in concreto* hoeft te beoordelen of het in het geval van klager redelijk was om hem in zo'n beveiligde cabine plaats te laten nemen. Daarbij acht het relevant dat de inrichting van de cabine niet zodanig was dat er vernederende factoren waren. Er waren geen objectieve redenen om te vrezen dat zijn blootstelling aan de glazen cabine een negatief beeld zou geven aan de rechter. Bovendien kon hij vrijelijk en vertrouwelijk met zijn advocaten communiceren. Zijn plaatsing in die cabine was verder ingegeven door het risico dat klager geacht werd te geven in het licht van zijn eerdere gedrag, met name zijn onttrekking aan de rechtsgang, en de gewelddadige aard van de misdrijven waarvan hij werd beschuldigd. Het EHRM concludeert dan ook dat art. 6 lid 2 EVRM door de plaatsing in de cabine niet is geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 03-04-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0403JUD005230219

Zaaknummer: 52302/19

Wetsartikelen: EVRM art. 6 lid 1, EVRM art. 6 lid 2 en EVRM art. 6 lid 3 (b)

RECHTSPRAAK

Golovchuk t. Oekraïne, EHRM 27 maart 2025, nrs. 16111/19 en 4737/21

In verband met een hervorming van de rechterlijke macht in Oekraïne werd in 2016 het oude stelsel van bestuursrechtspraak opgeheven en vervangen door een nieuw systeem. Golovchuk was onder het oude systeem rechter in het administratieve hooggerechtshof, maar haar sollicitatie naar een plaats in het nieuwe administratieve cassatiehof werd afgewezen. Zij kreeg ook geen mogelijkheid om te worden overgeplaatst naar een positie bij een hogerberoepshof. Het EHRM oordeelt dat hierdoor Golovchuks privéleven onevenredig zwaar is aangetast, terwijl zij ook geen effectieve mogelijkheden had om hiertegen op te komen. Dit levert strijd op met art. 8 en 6 EVRM.

In 2016 vond in Oekraïne een omvangrijke hervorming van de rechterlijke macht plaats. Klaagster was in 2008 benoemd tot rechter in het administratieve hooggerechtshof (HAC). In verband met de hervormingen werd het HAC opgeheven en vervangen door een nieuw stelsel van rechterlijke instanties. In 2016 werd een procedure geopend voor benoeming van rechters in het nieuwe cassatiehof (SC), waaronder voor 30 posities in het administratieve cassatiehof (ACC). Klaagster solliciteerde naar een van deze functies, maar eindigde relatief laag in de ranking. Klaagster stelde daartegen beroep in, maar zonder succes. In 2018 vond een tweede ronde van benoemingen in het nieuwe cassatiehof plaats. Ditmaal solliciteerde klaggster naar een positie als rechter in de civiele kamer daarvan. Omdat zij niet geschikt werd bevonden voor deze functie, kreeg zij geen plaats toegewezen in de rangorde. In 2024 is klaggster met vervroegd pensioen gegaan.

Voor het EHRM heeft klaggster allereerst gesteld dat het opheffen van het HAC en de noodzaak om opnieuw te solliciteren naar een functie bij het SC in strijd is met art. 8 EVRM. Het Hof heeft eerder, in de zaak *Gumenyuk e.a. t. Oekraïne*, al geoordeeld dat de onmogelijkheid om het professionele werk als rechter voort te zetten een inbreuk oplevert op

het recht op respect voor het privéleven. Ook voor klagster was dit het geval, zodat art. 8 EVRM in de onderhavige zaak van toepassing is. Eveneens in *Gumenyuk* heeft het Hof een schending van deze bepaling gevonden ten aanzien van een andere rechterlijke organisatie. Het Hof benadrukt echter dat de situatie in de onderhavige zaak afwijkt van die in deze eerdere uitspraak, nu daarin sprake was van ontslag uit een rechterlijke organisatie die in feite onder een nieuwe naam bleef voortbestaan. In het onderhavige geval hield het HAC volledig op te bestaan. Geen van de rechters kon er daarbij op vertrouwen dat zij automatisch zouden worden overgeplaatst naar het nieuwe SC. Wel had klagster een recht op voortzetting van haar werkzaamheden als rechter, wat de reden was waarom haar een overplaatsing naar een hof van beroep werd aangeboden. Klagster had echter geen enkele realistische mogelijkheid om in de overplaatsingsprocedure te participeren. Ook verder zijn geen voorbeelden gegeven van gevallen waarin een rechter het achterwege blijven van een overplaatsing in verband met de reorganisatie effectief heeft aangevochten. In het onderhavige geval heeft de situatie ertoe geleid dat klagster gedurende zes jaar, tot haar vervroegd pensioen, geen mogelijkheid heeft gehad om haar rechterlijke functie uit te oefenen. Dit levert een schending op van art. 8 EVRM. Nu zij ook geen mogelijkheid heeft gehad om hiertegen effectief beroep in te stellen, is bovendien art. 6 EVRM geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 27-03-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0327JUD001611119

Zaaknummer: 16111/19 en 4737/21

Wetsartikelen: EVRM art. 6 lid 1 en EVRM art. 8

RECHTSPRAAK

Hayk Grigoryan t. Armenië, EHRM 3 april 2025, nr. 9796/17

Hayk Grigoryan maakte als freelancejournalist filmopnamen van de grootschalige protesten die in 2016 in Armenië plaatsvonden. Toen hij van dichtbij filmde hoe een aantal politiemensen een demonstrant aanvielen, hebben de politiemensen hem geslagen en hebben ze zijn mobiele telefoon en camera afgenomen. Het EHRM stelt vast dat Grigoryan weliswaar geen perskaart droeg, maar dat het voor de politiemensen wel duidelijk was geweest dat hij journalist was. Nu hij zich niet gewelddadig of bedreigend gedroeg, was er geen enkele reden voor het ingrijpen. Dat ontbeerde daarmee een legitiem doel en was in strijd met art. 10 EVRM.

In 2016 vonden in Armenië grootschalige protesten plaats tegen de Armeense regering, in het bijzonder de president. Klager was op dat moment werkzaam als freelancejournalist, al droeg hij geen perskaart. Terwijl hij verslag deed van een van de demonstraties, ontstonden er rellen en aanvaringen met de politie. Toen klager in close-up een aantal politiemensen filmde die een demonstrant aanvielen, richtten deze politiemensen zich op hem. Hij werd geslagen en zijn telefoon en camera werden afgenomen, al kreeg hij deze na interventie door een senior politieman terug – nadat de beelden waren gewist.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat zijn vrijheid van meningsuiting (art. 10 EVRM) is geschonden door deze gebeurtenissen. Het Hof merkt op dat klager weliswaar geen perskaart droeg, maar dat hij en een collega de politie wel hadden verteld dat hij een journalist was. De politie moet ook hebben geweten dat klager zijn camera gebruikte om journalistiek filmmateriaal te maken. Het beschikbare beeldmateriaal ondersteunt de lezing van de feiten zoals klager die heeft gepresenteerd. Daaruit leidt het Hof af dat duidelijk inbreuk is gemaakt op de vrijheid van meningsuiting. Daarvoor bestond geen enkele rechtvaardiging, nu klager zich op geen enkel moment gewelddadig of bedreigend heeft gedragen. Dit betekent dat er zelfs geen legitiem doel was voor de interventie door de politie, wat een schending oplevert van art. 10 EVRM.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 03-04-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0403JUD000979617

Zaaknummer: 9796/17

Wetsartikelen: EVRM art. 10

RECHTSPRAAK

Kulák t. Slowakije, EHRM 3 april 2025, nr. 57748/21

In het kader van een corruptieonderzoek wordt een huiszoeking gelast in de kantoorpanden van een advocaat. Voor één van de panden was geen huiszoekingsbevel beschikbaar. Het EHRM overweegt dat dit in dit geval op zichzelf niet problematisch is, omdat de huiszoeking gebaseerd was op een wettelijke bepaling die in urgente situaties een uitzondering mogelijk maakte. Wel problematisch is volgens het EHRM dat onvoldoende waarborgen zijn geboden tegen het in beslag nemen en doorzoeken van geprivilegieerd materiaal en dat onvoldoende rechtsbescherming beschikbaar was. Daardoor is art. 8 EVRM geschonden.

In het kader van een grootschalig onderzoek naar corruptie in de rechterlijke macht zijn achttien mensen strafrechtelijk vervolgd. Klager had daarbij volgens een getuige (de voormalige rechter S.) als raadsman van een verdachte het vonnis in de zaak tegen deze verdachte opgesteld. In het kader van het onderzoek werd onder meer een doorzoeking gelast van het advocatenkantoor waar klager werkte, waarbij onder meer allerlei computergegevens moesten worden verzameld. Omdat er twee panden waren en er een risico was dat de gegevens van afstand zouden worden gewist, wilde de politie snel handelen. De doorzoeking van een van de panden vond daardoor plaats zonder dat een huiszoekingsbevel kon worden overgelegd. Tijdens de doorzoeking is de werkcomputer van klager in beslag genomen, waarna het bijna 15 maanden duurde tot hij deze terugkreeg. Klager heeft zonder succes geprocedeerd over deze gang van zaken.

Voor het EHRM heeft klager gesteld – met een beroep op het privilege van de advocaat – dat de doorzoeking van zijn kantoorpand en de inbeslagname van zijn werkcomputer in strijd zijn met art. 8 EVRM. Het Hof merkt op dat het doorzoeken van het kantoorpand zonder huiszoekingsbevel was gebaseerd op een in de nationale wetgeving voorziene uitzondering voor urgente situaties. Hiervoor bestond dus enige wettelijke grondslag. Er waren tijdens de doorzoeking de nodige procedurele waarborgen en de huiszoeking is in lijn daarmee en

zorgvuldig uitgevoerd. Wel ontbrak ten tijde van de huiszoeking een deugdelijk mechanisme van effectieve rechtsbescherming *ex post*. Verder schoten de waarborgen tegen het in beslag nemen en verwerken van materiaal dat werd beschermd door het privilege van de advocaat tekort. Het Hof concludeert hieruit dat de wettelijke grondslag voor deze inbeslagname toch tekortschoot, zodat art. 8 EVRM is geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 03-04-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0403JUD005774821

Zaaknummer: 57748/21

Wetsartikelen: EVRM art. 8

RECHTSPRAAK

Laterza en D'Errico t. Italië, EHRM 27 maart 2025, nr. 30336/22

In 2010 is G.L. overleden als gevolg van longkanker. Volgens een medisch rapport zou de kanker verband houden met de blootstelling van G.L. aan toxische stoffen in de staalfabriek waar hij werkte. Het openbaar ministerie voerde hiernaar wel wat onderzoek uit, maar beëindigde dit omdat niet kon worden achterhaald wanneer de blootstelling precies was begonnen. Het Hof oordeelt dat niet voldoende is gedaan om vast te kunnen stellen of sprake was van een causaal verband tussen G.L.'s werk en de aandoening. De ineffectiviteit van het onderzoek komt in strijd met art. 2 EVRM.

In 2010 kwam G.L. te overlijden als gevolg van longkanker. Volgens klagers, zijn zoon en weduwe, was deze vorm van kanker veroorzaakt door G.L.'s blootstelling aan toxische stoffen in de staalfabriek waar hij werkte. Zij deden aangifte van dood door schuld en overlegden daarbij een medisch deskundigenrapport waaruit bleek dat er een causaal verband bestond tussen de blootstelling bij de fabriek en de doodsoorzaak. Het openbaar ministerie opende een onderzoek, maar kreeg niet van alle aangeschreven actoren de nodige informatie. Daardoor was het niet mogelijk om vast te stellen dat G.L. inderdaad was overleden als gevolg van blootstelling op de werkvloer. Om die reden is het onderzoek beëindigd.

Voor het EHRM hebben klagers gesteld dat de gebrekkige uitvoering en de beëindiging van het onderzoek strijd opleveren met art. 2 EVRM. Het Hof overweegt dat de genomen beslissingen niet waren gebaseerd op enig deskundigenbewijs waaruit zou kunnen blijken of de gestelde periode van blootstelling aan schadelijke stoffen inderdaad in causaal verband zou kunnen staan met de aandoening van G.L. De rechter heeft bovendien geweigerd om nader onderzoek te doen naar de vraag wanneer de blootstelling is begonnen of om ander relevant onderzoek te doen. Dit is des te problematischer omdat de stukken waarop de autoriteiten zich baseerden incompleet waren. Deze situatie had er juist toe moeten leiden dat nader onderzoek werd gelast. Het uitgevoerde onderzoek was dan ook niet effectief en is in strijd

gekomen met art. 2 EVRM.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 27-03-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0327JUD003033622

Zaaknummer: 30336/22

Wetsartikelen: EVRM art. 2

RECHTSPRAAK

Ministerstvo zdravotnictví (Données relatives au représentant d'une personne morale), HvJ EU 3 april 2025, zaak C-710/23

L.H. heeft bij het Tsjechische ministerie van Volksgezondheid informatie opgevraagd over de natuurlijke personen die verantwoordelijkheid droegen voor het ondertekenen van contracten over coronascreeningstests. Dat is geweigerd met een beroep op persoonsgegevensbescherming. Het HvJ EU oordeelt dat gegevens over natuurlijke personen steeds door de AVG worden beschermd, ook als ze in een zakelijke of professionele context worden verwerkt. In een geval als dit is het wel redelijk dat openbaarheid van bestuur wordt afgewogen tegen persoonsgegevensbescherming. Als het informeren van de betrokken personen onmogelijk is of onevenredig veel moeite kost, is het niet noodzakelijk om dat te doen.

L.H. heeft bij het Tsjechische ministerie van Volksgezondheid informatie opgevraagd over mensen die de overeenkomsten hebben ondertekend die dit ministerie had gesloten voor de aankoop van screeningtests voor Covid-19 en de daarbij behorende gebruikscertificaten. Het ministerie heeft dit verzoek deels ingewilligd, maar heeft de informatie over natuurlijke personen onleesbaar gemaakt om hun persoonsgegevens te beschermen. L.H. heeft over dit lakken geprocedeerd, waarbij het Tsjechische cassatiehof prejudiciële vragen heeft voorgelegd aan het HvJ EU.

De eerste vraag is of verstrekking van de voor- en achternaam, handtekening en contactgegevens van een natuurlijke persoon die een rechtspersoon vertegenwoordigt persoonsgegevens betreft. Het HvJ EU wijst erop dat de informatie over de identiteit van geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke personen persoonsgegevens zijn, ongeacht de professionele context waarin ze worden verwerkt. De omstandigheid dat de gegevens uitsluitend worden verstrekt om de identificatie mogelijk te maken van de natuurlijke persoon

die bevoegd is om namens de rechtspersoon op te treden, is in dit verband irrelevant.

De tweede vraag is of de AVG zich verzet tegen nationale rechtspraak die inhoudt dat een overheidsinstantie vanuit haar verplichting tot openbaarheid van bestuur verplicht is de betrokken natuurlijke persoon te informeren en te raadplegen voordat officiële documenten met dergelijke gegevens worden verstrekt. De toegang tot officiële documenten is volgens het HvJ EU een algemeen belang, dat ook aansluit bij het uit art. 1 en 10 VEU voortvloeiende transparantiebeginsel. Openbaarmaking draagt bij aan grotere legitimiteit en aan betere doelmatigheid en verantwoordelijkheid van het bestuur in een democratisch systeem. In dit geval kan de verwerking onder punt c) en punt e) van art. 6 lid 1 AVG vallen, omdat het bij wet aan de verwerkingsverantwoordelijke is opgelegd om in het kader van een taak van algemeen belang de toegang van het publiek tot officiële documenten te waarborgen. Dat betekent dat overheidsinstanties verplicht zijn om deze informatie mee te delen aan personen die daarom verzoeken.

Als de gevraagde informatie persoonsgegevens bevat, moet de verstrekking wel in overeenstemming zijn met de nationale persoonsgegevensbeschermingswetgeving en de AVG. Daarbij bevat de nationale wetgeving de plicht om betrokkenen te informeren en te raadplegen. Art. 6 lid 1 onder c) en e) verzet zich niet tegen een dergelijke verplichting. Die verplichting geeft namelijk een goede mogelijkheid om te zorgen voor rechtmatige, eerlijke en transparante verwerking van persoonsgegevens, terwijl zij nog steeds openbaarheid van bestuur mogelijk maakt.

Een absolute toepassing van deze verplichting zou echter kunnen leiden tot een onevenredige beperking van het recht van toegang van het publiek tot officiële documenten. Het is immers denkbaar dat het informeren en/of raadplegen van de betrokkene om verschillende redenen onmogelijk blijkt of onevenredig veel moeite kost. Het argument dat het praktisch onmogelijk is om deze persoon te informeren en te raadplegen zou er dan toe leiden dat elke poging om de aan de orde zijnde belangen met elkaar in overeenstemming te brengen wordt uitgesloten, terwijl artikel 86 AVG dat uitdrukkelijk verlangt. Wel moet de verwerkingsverantwoordelijke dan proberen om de belangen met elkaar in overeenstemming te brengen en mag hij zijn besluit niet alleen op een praktische onmogelijkheid baseren.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 03-04-2025

ECLI: ECLI:EU:C:2025:231

Zaaknummer: C-710/23

Wetsartikelen: Vo 2016/679 art. 4, Vo 2016/679 art. 6 en Vo 2016/679 art. 86

RECHTSPRAAK

**N.S. t. Verenigd Koninkrijk, EHRM 25 maart 2025, nr.
38134/20**

Vanwege psychologische problemen bij N.S. is een van haar kinderen (Y) in 2016 bij een pleegouder geplaatst met het oog op adoptie. N.S. is destijds niet tegen die plaatsingsmaatregel opgekomen en heeft ook niet aangedrongen op intensief contact met Y. In 2019 is – na nader deskundigenonderzoek en een uitgebreide procedure – besloten tot adoptie van Y door de pleegouder. Daartegen is N.S. wel opgekomen, maar zonder succes. Het EHRM overweegt dat de autoriteiten niet valt te verwijten dat zij de initiële plaatsingsmaatregel hebben genomen. Nu de adoptiemaatregel met goede waarborgen was omkleed, is art. 8 EVRM niet geschonden.

Klaagster heeft aanzienlijke psychologische problemen. Zij heeft twee kinderen die, net als zijzelf, veel gevolgen hebben ondervonden van de moord op hun vader in 2012. In 2013 is klaagster gedwongen in behandeling genomen en zijn haar kinderen tijdelijk onder politiebewaking gesteld. Na drie weken werd klaagster ontslagen en na een geleidelijk proces van contact met de kinderen werd zij in 2014 weer met hen herenigd. Na een terugval van klaagster in 2015 werden de kinderen uit huis geplaatst, waarbij de kinderen uit elkaar werden gehaald. Zij hadden wel een omgangsregeling met klaagster en met elkaar. Op verzoek van klaagster werd de situatie later herbeoordeeld, waarna een van de twee kinderen, X, weer bij haar werd teruggeplaatst. Het andere kind, Y, werd bij een pleegouder geplaatst met het oog op adoptie. Het verschil werd verklaard door de sterk verschillende karakters en behoeften van de beide kinderen. Aangenomen werd dat Y grote schade had ondervonden door het samenleven met klaagster en dat het niet in zijn belang was om weer in haar zorg te worden geplaatst. In 2017 vroeg de pleegouder bij wie Y was geplaatst om toestemming om Y te kunnen adopteren. Uit een psychologische analyse bleek echter dat bij klaagster de situatie was gestabiliseerd en dat daardoor sprake was van gewijzigde omstandigheden. Haar verzet tegen de adoptie van Y werd daarom aanvankelijk gehonoreerd. Later in de procedure bleek

echter dat klaagster kanker had, hetgeen volgens experts en ook volgens haarzelf implicaties had voor haar mogelijkheden om voor X en Y te zorgen. Op basis van een uitgebreide beoordeling van alle rapporten en feiten oordeelde de rechter dat het in het belang van Y was dat hij toch zou worden geadopteerd. Daarbij werd Y de mogelijkheid geboden om vier keer per jaar contact te hebben met X. Klaagster kreeg geen verlof om in hoger beroep te gaan tegen dit oordeel, waarop in 2019 de adoptie definitief werd.

Voor het EHRM heeft klaagster gesteld dat het doorsnijden van de banden tussen haar en Y heeft geleid tot een aantasting van het recht op respect voor het gezinsleven (art. 8 EVRM). Het Hof benadrukt dat het weer bij elkaar brengen van een gebroken gezin een zeer zwaarwegend belang is, maar ook dat er andere belangen kunnen zijn die nog zwaarder wegen. In het bijzonder kan het in het belang van het kind zijn dat het permanent in een nieuw gezin wordt geplaatst. De belangen van het kind zijn immers van overwegend belang, en tot die belangen behoort het kunnen leven in een veilige omgeving. Toch is het doorsnijden van gezinsbanden alleen aanvaardbaar in zeer uitzonderlijke omstandigheden. Het is primair aan de nationale autoriteiten om te beoordelen of daarvan sprake is; zij hebben immers de beste uitgangspositie om daarover een oordeel te geven. Het EHRM kent hen daarom in beginsel een ruime margin of appreciation toe, maar die is smaller naarmate de getroffen maatregelen ingrijpender zijn. Daarbij zijn dan in ieder geval sterke procedurele waarborgen vereist.

Toen in dit geval in 2019 uiteindelijk de adoptiebeslissing werd genomen, was de feitelijke situatie dat Y inmiddels meer dan drie jaar bij zijn pleegouder woonde en zijn belang bij een stabiele gezinssituatie bij deze pleegouder daardoor zwaarwegend was geworden. Klaagster heeft deze feitelijke situatie deels aan zichzelf te wijten, omdat zij niet is opgekomen tegen de initiële maatregel tot plaatsing bij de pleegouder met het oog op adoptie en destijds ook niet zwaar heeft ingezet op een intensieve omgangsregeling. Het kan de autoriteiten dan niet worden verweten dat zij niet voldoende hebben gedaan om klaagster en Y weer bij elkaar te brengen. Verder is de uiteindelijke adoptiemaatregel voorafgegaan door uitgebreid nader deskundigenonderzoek en het horen van sociaal werkers, X en klaagster zelf. Gelet op deze omstandigheden is art. 8 EVRM volgens het Hof niet geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 25-03-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0325JUD003813420

Zaaknummer: 38134/20

Wetsartikelen: EVRM art. 8

RECHTSPRAAK

Niort t. Italië, EHRM 27 maart 2025, nr. 4217/23

Niort lijdt aan ernstige persoonlijkheidsstoornissen. Hij zit sinds 2016 in de gevangenis, waar hij volgens het EHRM een goede behandeling krijgt en waar hij niet in slechte omstandigheden verkeert. Toch is art. 3 EVRM geschonden, omdat de autoriteiten onvoldoende hebben onderzocht of zijn psychiatrische gesteldheid zich wel verdraagt met een regulier gevangenisregime. Daarnaast is art. 6 EVRM geschonden omdat een nationale uitspraak tot overplaatsing naar een andere gevangenis niet snel genoeg ten uitvoer is gelegd. Omdat niet is gebleken van een structureel probleem ziet het Hof geen aanleiding om algemene maatregelen voor te stellen onder art. 46 EVRM.

Klager lijdt aan ernstige persoonlijkheidsstoornissen, waarvoor hij al sinds zijn kindertijd behandeld wordt. Sinds zijn pubertijd is hij ook verslaafd aan drugs. Hij is verschillende malen veroordeeld wegens ernstige misdrijven. In 2016 is hij hiervoor voor het eerst gevangen gezet. Hij is verschillende malen overgeplaatst naar andere gevangenissen. Zijn gezondheidssituatie is slecht en hij heeft verschillende zelfmoordpogingen gedaan. Hij heeft in verband daarmee gevraagd om huisarrest, maar dat verzoek is afgewezen. In 2023 heeft klager het Hof verzocht om een interimmaatregel aan Italië op te leggen om het land ertoe te verplichten hem naar een locatie te brengen waar hij voldoende behandeling van zijn psychiatrische aandoeningen zou kunnen krijgen. Dit verzoek heeft het Hof verworpen.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat zijn gevangenschap in een reguliere gevangenis in strijd is met art. 3 EVRM gelet op zijn psychiatrische gesteldheid. Het Hof stelt vast dat de omstandigheden van zijn detentie op zichzelf niet heel slecht waren en dat ook niet is gebleken dat zijn psychiatrische toestand is verslechterd als gevolg van de detentie. Klager is verder multidisciplinair behandeld door een team van psychiaters, psychologen en pedagogen. Gesteld kan dan ook niet worden dat de beschikbare behandeling ontoereikend was en dat om die reden plaatsing in een zorginstelling nodig was. Wel overweegt het Hof dat er veel indicaties waren dat reguliere detentie voor klager niet geschikt was. Uit

deskundigenrapporten bleek dat detentie zijn klachten zou kunnen verergeren, de stoornissen waren in de gevangenis moeilijk beheersbaar en er was sprake van zelfverminking en diverse zelfmoordpogingen. Het Hof concludeert uit de overgelegde gegevens dat de nationale autoriteiten in ieder geval onvoldoende hebben onderzocht of dit maakt dat klagers gezondheidstoestand onverenigbaar is met detentie in de gevangenis.

Klager heeft verder gesteld dat art. 6 lid 1 EVRM is geschonden omdat een rechterlijke uitspraak niet voldoende ten uitvoer zou zijn gelegd. In 2022 had een rechtbank namelijk gelast dat klager met spoed naar een andere gevangenis moest worden overgeplaatst waar hij betere zorg zou kunnen krijgen. Hij heeft daarna echter nog een half jaar in de eerdere gevangenis moeten blijven en de overplaatsing was vervolgens niet ingegeven door zijn gezondheidssituatie of de eerdere rechterlijke uitspraak, maar door veiligheidsoverwegingen. Daardoor is niet aangetoond dat de uitspraak binnen redelijke termijn voldoende ten uitvoer is gelegd, in strijd met art. 6 EVRM.

Het Hof stelt verder vast dat art. 38 EVRM is geschonden doordat psychiatrische rapporten waarom het Hof had verzocht, niet zijn overgelegd, zonder dat daarvoor een reden is gegeven. Dit is in een zaak als deze des te problematischer omdat het moeilijk is de feiten goed vast te stellen in zaken waarin medische expertise een rol speelt.

Nu in de onderhavige zaak niet is gebleken dat de schendingen het gevolg zijn van een structureel onderliggend probleem, ziet het Hof geen aanleiding om op grond van art. 46 EVRM algemene maatregelen aan te bevelen.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 27-03-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0327JUD000421723

Zaaknummer: 4217/23

Wetsartikelen: EVRM art. 3, EVRM art. 6 lid 1 en EVRM art. 38

RECHTSPRAAK

**Ships Waste Oil Collector B.V. e.a. t. Nederland, EHRM
(GK) 1 april 2025, nrs. 2799/16, 2800/16, 3124/16 en 3205/16**

Verscheidende ondernemingen zijn mogelijk betrokken geweest bij verboden afvalwaterlozingen. Bij het onderzoek daarnaar zijn telefoongesprekken onderschept, waarbij (rechtstreeks en als ‘bijvangst’) is gebleken dat de ondernemingen zich ook schuldig zouden maken aan verboden prijsafspraken. De relevante gespreksinformatie is daarop doorgegeven aan de Nederlandse Mededingingsautoriteit, die hiervoor boetes heeft opgelegd. De Grote Kamer bevestigt een eerder oordeel van een Kamer dat de wettelijke grondslag voor deze doorgifte toereikend is en dat de doorgifte met voldoende waarborgen was omkleed. Er waren relevante redenen voor de doorgifte en er was toereikende rechtsbescherming. Er is daarom geen strijd met art. 8 of 13 EVRM.

Klagers in deze gevoegde zaken zijn ondernemingen die zich bezighouden met het verzamelen van vloeibaar afval van schepen in de Rotterdamse haven. In 2006 begon de Inlichtingen- en Opsporingsdienst van het toenmalige Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM-IOD) een onderzoek onder de codenaam ‘Toto’, omdat de onderneming werden verdacht van betrokkenheid bij het lozen van vervuild afvalwater in strijd met de milieuwetgeving en van het vervalsen van documenten. Later volgde een vergelijkbare operatie onder de naam ‘Cleveland’. In verband met deze onderzoeken werd een aantal telefoongesprekken afgeluisterd, waaronder gesprekken met werknemers van enkele van de betrokken ondernemingen. Daarbij werd als ‘bijvangst’ ook informatie gekregen over activiteiten van de ondernemingen waarbij niet rechtstreeks afgeluisterd was, omdat sommige van de gesprekken tussen mensen van de afgeluisterde en niet-afgeluisterde ondernemingen werden gevoerd. De gesprekken werden ook van belang geacht voor de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMA) – inmiddels de Autoriteit Consument en Markt (ACM) – omdat er mogelijk sprake was van prijsafspraken. In 2008 gaf

een officier van justitie toestemming om het proces-verbaal van de gesprekken door te geven aan de NMA.

Uiteindelijk werd in de zaak die VROM-IOD had gestart een schikking bereikt tussen een van de ondernemingen en het Openbaar Ministerie. De NMA concludeerde in haar eigen onderzoek dat de ondernemingen hun gedragingen hadden afgestemd en daarmee prijsconcurrentie hadden beperkt. In verband daarmee legde zij boetes op, in hoogte variërend van 463.000 euro tot ruim 1,8 miljoen euro. De verschillende klagende ondernemingen hebben zonder succes geprocedeerd over de doorgifte van de transcripten aan de NMA.

Voor het EHRM hebben de ondernemingen gesteld dat de overdracht van de gegevens uit de gesprekken aan de NMA in strijd was met hun rechten onder art. 8 EVRM. Op 16 mei 2023 oordeelde een Kamer van het Hof dat duidelijk genoeg kon zijn voor klagers dat er een bevoegdheid was om het dossier door te geven aan de NMA. De procedure was volgens de Kamer bovendien met voldoende waarborgen omkleed, zodat art. 8 en 13 EVRM niet waren geschonden. Naar aanleiding van dit oordeel hebben klagers verzocht om een doorverwijzing van de zaak naar de Grote Kamer.

De Grote Kamer stelt voorop dat een aantal van de afgetapte telefoongesprekken werden gevoerd tussen werknemers van de klagende ondernemingen. Dat was echter niet voor alle ondernemingen rechtstreeks het geval, nu in een aantal gevallen de verkregen informatie 'bijvangst' was van gesprekken die bij een van de andere ondernemingen gericht waren afgeluisterd. Ook dan kan het aftappen ervan volgens het Hof raken aan art. 8 EVRM. Verder oordeelt het Hof dat sprake is van twee afzonderlijke inbreuken op art. 8 EVRM door het aftappen als zodanig en het doorgeven van de transcripten van de gesprekken aan de NMA.

Als het gaat om de rechtvaardiging voor deze inbreuken wijst het Hof erop dat zijn vaste rechtspraak in het kader van 'secret surveillance' nuttige aanknopingspunten biedt voor de beoordeling. Wel is aanpassing van de relevante criteria nodig aan de bijzondere context van de doorgifte van de verkregen data door de ene rechtshandhavende instantie aan de andere. Daarbij moeten in het bijzonder de standaarden voor gegevensbescherming in acht worden genomen. Het Hof merkt op dat de doorgifte van transcripten op zichzelf een minder vergaande aantasting van art. 8-rechten oplevert dan de oorspronkelijke dataverzameling. Toch gaat het nog steeds om een significante beperking. Meer specifiek somt het Hof een aantal waarborgen op die bij de doorgifte van gegevens aan een andere rechtshandhaver van belang zijn:

Alleen materiaal dat EVRM-conform is verzameld mag worden doorgegeven.

In nationale wetgeving moet duidelijk zijn vastgelegd in welke omstandigheden doorgifte aanvaardbaar is, zodanig dat betrokkenen kunnen inschatten wanneer dat kan gebeuren. Daarbij moeten vooral heldere normen worden geformuleerd voor situaties waarbij die doorgifte zonder medeweten van de betrokkene(n) plaatsvindt. De wet moet bovendien duidelijk genoeg maken hoeveel beleidsvrijheid de betrokken autoriteiten hebben om beslissingen over de doorgifte te nemen.

De wetgeving moet duidelijke waarborgen omvatten voor verwerking, opslag, gebruik, nog verdere doorgifte en vernietiging van de relevante gegevens.

Er moet effectief toezicht mogelijk zijn op de doorgifte door een rechter of ander onafhankelijk orgaan.

De gegevensdoorgifte moet noodzakelijk zijn in een democratische samenleving met het oog op een legitiem doel. Daarbij moet rekening worden gehouden met de aard van de gegevens, het gewicht van het doel van de doorgifte, de gevolgen voor de betrokkene, de kwaliteit van de autorisatieprocedure en de effectiviteit van de beschikbare rechtsmiddelen.

De omvang van de margin of appreciation die staten in dit verband hebben, is volgens de Grote Kamer niet zozeer afhankelijk van de vraag of de betrokkene een natuurlijke of rechtspersoon is, maar van de aard en inhoud van de doorgegeven gegevens. De margin is ruimer als het gaat om puur zakelijke gegevens (van ondernemingen én individuen), en smaller naarmate de gegevens meer aan de intieme individuele sfeer of identiteit raken. Ook de ernst van de inbreuk op art. 8 EVRM en het nagestreefde doel zijn bij het bepalen van de omvang van de beoordelingsmarge van belang.

In het onderhavige geval staat tussen partijen vast dat aan de eerste en derde vereisten is voldaan. Het Hof richt zich dan ook vooral op de overige criteria. Het overweegt dat een wettelijke grondslag voor de doorgifte beschikbaar is, die in samenhang met een aantal beleidsregels voldoende duidelijk maakt onder welke voorwaarden en in welke omstandigheden die doorgifte kan plaatsvinden. Daarbij is volgens het EHRM ook redelijkerwijze voorzienbaar dat de doorgifte niet alleen rechtstreeks verkregen data uit telefoongesprekken kan betreffen, maar ook – zoals in het onderhavige geval – data die in feite ‘bijvangst’ van het aftappen vormen. De wetgeving bevat verder weliswaar geen lijst van toezichthouders waaraan data kunnen worden doorgegeven, maar gelet op de inhoud en aard van de relevante wetgeving is eveneens redelijkerwijze voorzienbaar dat de NMA tot de toezichthouders behoort die informatie kunnen ontvangen. In termen van zorgvuldigheid is niet gebleken dat enige andere entiteit dan het OM toegang heeft gehad tot de gegevens waarvan zij heeft geoordeeld dat ze voor de NMA relevant zouden kunnen zijn. Het is niet vreemd dat daarbij overleg met de NMA heeft plaatsgevonden, omdat op die manier de omvang van de door te geven data nader kon worden bepaald. Dit maakt in ieder geval niet dat

de doorgifte in strijd komt met de voorzienbaarheidseis van art. 8 lid 2 EVRM.

In het kader van de noodzakelijkheids- en proportionaliteitstoets onderzoekt het Hof primair of voldoende procedurele waarborgen zijn geboden. Daarbij merkt het op dat de doorgifte van de gegevens in het Cleveland-onderzoek heeft plaatsgevonden zonder dat de ondernemingen daarvan op de hoogte waren. Zij konden dan ook niet deelnemen aan de autorisatieprocedure of een ander preventief rechtsmiddel benutten. Bij het Toto-onderzoek waren de ondernemingen wel op de hoogte, maar niet doordat ze een formeel bericht hadden ontvangen. Ook deze ondernemingen konden daardoor geen preventieve rechtsmiddelen benutten. De goedkeuring voor de doorgifte was verder niet gemotiveerd, waardoor er niet uit kan worden afgeleid waarom de doorgifte noodzakelijk in een democratische samenleving werd bevonden.

Wel was in alle gevallen *ex post facto* een rechtsmiddel beschikbaar, dat hier ook is benut. De bevoegde rechter is daarbij bevoegd om te onderzoeken of de toestemming bevoegdlijk is gegeven, noodzakelijk en proportioneel is, en voldoet aan de eisen van art. 8 EVRM. Ook kon in deze procedure voldoende rechtsherstel worden geboden. Het rechterlijk onderzoek is daardoor zo volledig dat het Hof hierin voldoende compensatie ziet voor het ontbreken van mogelijkheden van voorafgaande informatie en een gemotiveerde doorgiftebeslissing. Daarbij is ook relevant dat de ondernemingen op grond van art. 6:162 BW een civiele procedure konden starten om de rechtmatigheid van de doorgifte aan te vechten. In dat geval zou de civiele rechter de doorgifte kunnen verbieden en zou ook de art. 8 EVRM-aanspraken in de kern kunnen beoordelen. Het is niet duidelijk waarom deze procedure niet is benut.

Inhoudelijk overweegt de Grote Kamer dat er een groot belang is gemoeid met de effectieve tenuitvoerlegging van het mededingingsrecht en het toezicht op de naleving van de relevante regelgeving. De inbreuken die in dit geval aan het licht waren gekomen door het onderschepte materiaal waren ernstig en konden significante schade opleveren als gevolg van het marktaandeel van de ondernemingen en de herhaalde en systematische aard van hun handelen. Daar staat tegenover dat alleen relevant materiaal is doorgegeven en ook alleen gespreksgegevens die op zakelijke informatie betrekking hadden. Van doorgifte van gevoelige gegevens was geen sprake. De Grote Kamer oordeelt dan ook dat art. 8 EVRM niet is geschonden (ten aanzien van één groep ondernemingen met twaalf stemmen tegen vijf, en ten aanzien van de groep ondernemingen waarbij sprake was van 'bijvangst' met tien stemmen tegen zeven).

Een tweede klacht heeft betrekking op het recht op een effectief rechtsmiddel (art. 13 EVRM). Gelet op zijn bevindingen over art. 8 EVRM, oordeelt de Grote Kamer dat ook deze bepaling niet is geschonden (vijftien stemmen tegen twee).

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 01-04-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0401JUD000279916

Zaaknummer: 2799/16, 2800/16, 3124/16 en 3205/16

Wetsartikelen: EVRM art. 8 en EVRM art. 13

RECHTSPRAAK

Swiftair, HvJ EU 3 april 2025, zaak C-701/23

In 2014 is een Spaans vliegtuig van Swiftair neergestort in Mali, waarbij de inzittenden (onder wie 54 Franse staatsburgers) om het leven kwamen. Zowel in Frankrijk als in Spanje werd een onderzoek ingesteld. In Spanje werd uiteindelijk besloten de bemanning niet te vervolgen omdat hen geen blaam trof. In Frankrijk werd wel Swiftair in staat van beschuldiging gesteld. Volgens de nationale rechter konden hierbij ne-bis-in-idemvragen rijzen, maar het HvJ EU verklaart de prejudiciële vragen niet-ontvankelijk omdat Swiftair als rechtspersoon niet onder art. 54 Schengenuitvoeringsovereenkomst valt. Art. 50 Hv is daardoor gelet op art. 51 lid 1 Hv niet van toepassing.

In 2014 is een Spaans vliegtuig van Swiftair, gecharterd voor een vlucht naar Algerije, in het noorden van Mali neergestort. Daarbij zijn alle inzittenden overleden, onder wie 54 Franse staatsburgers. Er is een onderzoek ingesteld, waarbij de Spaanse en Franse autoriteiten hebben samengewerkt via verzoeken om internationale wederzijdse bijstand. In Spanje heeft in 2016 de onderzoeksrechter een beslissing tot voorlopige buitenvervolginstelling uitgesproken jegens de bemanning, omdat er geen aanwijzingen waren dat zij onvoldoende oplettend of zorgvuldig waren geweest. In 2017 heeft de Franse onderzoeksrechter daarentegen Swiftair als rechtspersoon dood door schuld ten laste gelegd omdat de bemanning onvoldoende opleiding zou hebben gekregen en daardoor onopzettelijk de dood van alle inzittenden zou zijn veroorzaakt. In dit verband zijn bij de nationale rechter vragen opgekomen omtrent het ne-bis-in-idembeginsel (art. 50 Hv), die zij aan het HvJ EU heeft voorgelegd.

Het HvJ EU overweegt dat art. 50 Hv volgens art. 51 lid 1 Hv alleen van toepassing is als de lidstaten het Unierecht ten uitvoer brengen. In het onderhavige geval is echter geen sprake geweest van een vervolging van natuurlijke personen, maar is de in Frankrijk ingeleide strafprocedure alleen gericht tegen een rechtspersoon. Daarop is art. 54 SUO niet van toepassing. Dat betekent dat ook art. 51 lid 1 Hv niet kan worden toegepast, zodat het verzoek

om een prejudiciële beslissing niet-ontvankelijk is.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 03-04-2025

ECLI: ECLI:EU:C:2025:237

Zaaknummer: C-701/23

Wetsartikelen: Hv art. 50, Hv art. 51 lid 1 en Schengenuitvoeringsovereenkomst art. 54

RECHTSPRAAK

Engie România SA, HvJ EU 30 januari 2025, zaak C-205/23

Wegens administratieve overtredingen heeft ANRE (de Roemeense regelgevende instantie voor energie) aardgasleverancier Engie România SA een bestuurlijke boete opgelegd van ongeveer 160.000 euro omdat Engie haar transparantieplichtingen niet is nagekomen. Daarnaast heeft de ANPC (de Roemeense instantie voor consumentenbescherming) een bestuurlijke boete opgelegd van 30.000 euro wegens de misleiding van consumenten. Het HvJ EU oordeelt dat een dergelijke dubbele boeteoplegging gerechtvaardigd kan zijn als onder meer is gezorgd voor voldoende coördinatie en de boeteoplegging evenredig is aan de ernst van de overtredingen.

Aan Engie România SA zijn twee bestuurlijke boetes opgelegd. Een bestuurlijke boete van ongeveer 160.000 euro is opgelegd door ANRE (de nationale regelgevende instantie voor energie in Roemenië) wegens het niet verschaffen van transparantie informatie over de toegepaste prijzen en tarieven. Daarnaast heeft ANCP (de nationale instantie voor consumentenbescherming in Roemenië) Engie een bestuurlijke boete opgelegd van 30.000 euro wegens de misleiding van consumenten.

Het HvJ EU beantwoordt onder andere de vraag van de verwijzende rechter of art. 50 EU-Handvest, gelezen in samenhang met art. 52, eerste lid, EU-Handvest, zo moet worden uitgelegd dat het eraan in de weg staat dat een aardgasleverancier op grond van verschillende nationale wetten tot omzetting van respectievelijk richtlijn 2009/73 en richtlijn 2005/29, aan twee sancties wordt onderworpen wegens dezelfde feiten.

Art. 50 EU-Handvest is volgens het HvJ EU niet alleen beperkt tot strafrechtelijke sancties, maar strekt zich ook uit tot procedures en straffen die als strafrechtelijk van aard moeten worden beschouwd vanwege de intrinsieke aard van het vergrijp of de mate van ernst van de straf die de betrokkene kan worden opgelegd. Het is aan de verwijzende rechter om vast te stellen in hoeverre de bestuurlijke boetes moeten worden aangemerkt als sancties van

strafrechtelijke aard.

Een 'duplication of penalties' kan gerechtvaardigd kan zijn als er duidelijke en precieze regels zijn die het mogelijk maken om te voorspellen welke handelingen of omissies het voorwerp kunnen zijn van een duplicatie van procedures en sancties, en om coördinatie tussen de twee bevoegde autoriteiten te waarborgen. Daarnaast moeten de twee betrokken reeksen procedures op een voldoende gecoördineerde manier en binnen een nabij tijdsbestek zijn uitgevoerd en moeten alle opgelegde sancties overeenkomen met de ernst van de overtredingen. Het is aan de verwijzende rechter om vast te stellen in hoeverre aan deze voorwaarden is voldaan.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 30-01-2025

ECLI: ECLI:EU:C:2025:43

Zaaknummer: C-205/23

Wetsartikelen: Hv art. 50 en Hv art. 52 lid 1

ANNOTATIE

Engie România SA (HvJ EU, C 205/23) – Ne bis in idem: cumulatie van twee bestuurlijke boetes wegens hetzelfde feit***B. van der Vorm***

1. In deze zaak staat het ne-bis-in-idem-beginsel dat is neergelegd in art. 50 EU-Handvest centraal. Uit deze bepaling blijkt dat niemand opnieuw wordt berecht of gestraft in een strafrechtelijke procedure voor een strafbaar feit waarvoor hij in de Europese Unie reeds onherroepelijk is vrijgesproken of veroordeeld overeenkomstig de wet. Deze bepaling is niet uitsluitend van toepassing op ne-bis-in-idem-kwesties in strafrechtelijke procedures, maar ook in procedures waarbij sprake is van cumulatie tussen bestuurlijke boetes. Het is evenwel van belang dat de bestuurlijke boete dient te worden aangemerkt als een ‘sanctie van strafrechtelijke aard’ en definitief is geworden.[1] Om te beoordelen in hoeverre sprake is van een dergelijke bestraffende sanctie (beter geformuleerd: een ‘sanctie van strafrechtelijke aard’), gelden de ‘Bonda-criteria’.[2] Er dient in dit verband te worden getoetst aan de juridische kwalificatie van de inbreuk in het nationale recht (het eerste criterium), de aard van de inbreuk (het tweede criterium) en de aard en de zwaarte van de sanctie die aan de betrokkene kan worden opgelegd (het derde criterium).[3] Uit jurisprudentie van zowel het EHRM[4] als het HvJ EU[5] blijkt dat op het gebied van ‘soft core criminal law’ de oplegging van verschillende punitieve sancties vanwege dezelfde feiten onder voorwaarden mogelijk is. Dit wordt ook aangeduid als de ‘totaalpakket’-benadering. In de onderhavige zaak staat in de kern de vraag centraal of art. 50 EU-Handvest, gelezen in samenhang met art. 52, eerste lid, EU-Handvest, aldus moet worden uitgelegd dat het eraan in de weg staat dat een aardgasleverancier op grond van verschillende nationale wetten tot omzetting van respectievelijk richtlijn 2009/73 en richtlijn 2005/29, aan twee sancties wordt onderworpen wegens dezelfde feiten.[6]

De feiten

2. De feiten in deze zaak zijn als volgt. Engie România SA is een erkende aardgasleverancier. Wegens administratieve overtredingen heeft ANRE (de nationale regelgevende instantie voor

energie in Roemenië) een bestuurlijke boete opgelegd van ongeveer 160.000 euro. Naar het oordeel van ANRE heeft Engie namelijk aan de eindgebruikers geen transparante informatie verschaft over toegepaste prijzen/tarieven. Dientengevolge is Engie haar transparantieplichting niet nagekomen.[7] Daarnaast is door ANPC (de nationale instantie voor consumentenbescherming in Roemenië) een bestuurlijke boete opgelegd van 30.000 euro wegens de misleiding van consumenten.[8] De verwijzende rechter stelt onder andere vast dat zowel ANRE als ANCP hetzelfde feit hebben vastgesteld, maar wel sprake is van een andere rechtsgrondslag. ANRE heeft het feit aangemerkt als een 'schending van de transparantieplicht' en ANCP als een 'misleidende en agressieve handelspraktijk ten opzichte van consumenten'. Ook merkt de verwijzende rechter op dat zowel de ANRE als de ANPC Engie bij afzonderlijke handelingen dezelfde herstelverplichting hebben opgelegd, namelijk om terug te keren naar de prijs die was vastgesteld in de 'standaardaanbiedingen van april 2021' en die aanzienlijk lager was dan de aankoopprijs van aardgas op de open markt.[9] De verwijzende rechter verzoekt het HvJ EU derhalve om uitlegging van artikel 50 en artikel 52, leden 1 en 3, van het EU-Handvest teneinde de toepasselijkheid van artikel 50 van het EU-Handvest te verduidelijken "ingeval twee sancties worden opgelegd op verschillende rechtsgrondslagen [...] voor dezelfde feiten".[10]

De beantwoording

3. Het HvJ EU geeft allereerst aan dat art. 50 EU-Handvest niet beperkt is tot straffen die de nationale wetgever als 'strafrechtelijk' heeft aangemerkt. Ongeacht een dergelijke classificatie in het nationale recht, is deze bepaling ook van toepassing op procedures en straffen die als strafrechtelijk van aard moeten worden beschouwd vanwege de intrinsieke aard van het vergrijp of de mate van ernst van de straf die de betrokkene kan worden opgelegd.[11] Dit is van belang om '*Etikettenschwindel*'[12] te voorkomen en tegen te gaan dat op die manier de extra straf(proces)rechtelijke waarborgen wordt 'ontlopen'.

4. In het onderhavige geval blijkt volgens het HvJ EU ten aanzien van de bedoelde maatregelen het volgende. De corrigerende maatregel, waarbij de leverancier wordt verplicht terug te keren naar de prijs die in april 2021 in het kader van de oorspronkelijke overeenkomst was vastgesteld, is een maatregel die *a priori* beperkt is tot het herstel van de schade die door de betrokken overtreding is veroorzaakt. Het is echter aan de verwijzende rechter om dit nader vast te stellen.[13] De verwijzende rechter dient eveneens vast te stellen of de bestuurlijke boetes zwaar genoeg zijn om als 'strafrechtelijke sancties' te worden aangemerkt, waarbij rekening moet worden gehouden met alle informatie waarover zij beschikt en met de maximumbedragen die zijn vastgesteld in de relevante nationale bepalingen die door de ANPC en de ANRE op Engie worden toegepast.[14]

5. Het HvJ EU merkt op dat een ‘duplication of penalties’ (cumulatie van straffen) gerechtvaardigd kan zijn, wanneer de door twee verschillende autoriteiten ingestelde procedures complementaire doelen nastreven die betrekking hebben op verschillende aspecten van hetzelfde onrechtmatige gedrag.[15] Het Hof vervolgt door aan te geven hoe de strikte noodzakelijkheid van een dergelijke ‘duplication of proceedings and penalties’ kan worden vastgesteld. Daarvoor moet ten eerste worden beoordeeld of er duidelijke en precieze regels zijn die het mogelijk maken om te voorspellen welke handelingen of omissies vatbaar zijn voor een duplicatie van procedures en sancties. Ook dienen er regels te zijn om te voorspellen of er coördinatie zal zijn tussen de verschillende autoriteiten en of de twee reeksen van procedures voldoende gecoördineerd en binnen een kort tijdsbestek worden gevoerd. Ook dient rekening te worden gehouden met het evenredigheidsbeginsel: een dergelijke cumulatie moet beperkt blijven tot wat strikt noodzakelijk is en de totale opgelegde sancties dienen overeen te komen met de ernst van de gepleegde overtredingen.[16]

6. *In casu* bevat het dossier waarover het HvJ EU beschikt bewijsmateriaal waaruit blijkt dat er een nauwe band in de tijd bestaat tussen de twee in het hoofdgeding aan de orde zijnde bestuursrechtelijke procedures en de aan het einde van die procedures genomen beslissingen, waarvan de ene is gebaseerd op de regels inzake energie en de andere op de regels inzake consumentenbescherming. Voorts is er sprake van samenwerking en informatie-uitwisseling tussen de betrokken autoriteiten. Het wordt aan de verwijzende rechter overgelaten om dit definitief vast te stellen.[17]

De relevantie voor Nederland

7. Dit arrest past goed in de lijn van *Menci*. [18] In die uitspraak heeft het HvJ EU aansluiting gezocht bij de totaalpakketbenadering, die is geïntroduceerd door het EHRM in de zaak *A en B t. Noorwegen*. [19] Zoals Barkhuysen en Van Emmerik terecht in hun annotatie onder *Menci* hebben opgemerkt, blijft het afwachten wat dit arrest van de praktijk daadwerkelijk zal gaan betekenen. Het is wel duidelijk dat – in de jurisprudentie van het HvJ EU – ten aanzien van geoorloofde cumulatie het totale sanctiepakket evenredig moet zijn en dat ‘het’ bestuursrecht en ‘het’ strafrecht voldoende op elkaar moeten worden afgestemd om dit te bereiken. [20] In zijn annotatie onder het *Vinal*-arrest van het HvJ EU merkt Widdershoven op dat de *Menci*-beperking van art. 50 EU-Handvest in het Nederlandse bestuursrecht weinig aandacht heeft getrokken. De verklaring die hij hiervoor aandraagt, is dat deze *Menci*-beperking niet van toepassing is op de cumulatie van de bestuurlijke boete met een andere bestuurlijke boete (art. 5:43 Awb) of een strafsanctie (art. 5:44 Awb). Hiermee is namelijk niet voldaan aan de eerste voorwaarde voor de *Menci*-beperking, namelijk dat cumulatie bij wet is voorzien. [21]

8. Vanwege art. 5:43 Awb kan in Nederland de cumulatie van twee bestuurlijke boetes wegens

hetzelfde feit zich niet voordoen. Om deze reden is het onderhavige arrest niet direct van belang voor de Nederlandse situatie. Toch zijn er twee aspecten waar ik aandacht voor wil vragen. Ten eerste zijn er in deze zaak twee bestuurlijke boetes opgelegd: de ene bestuurlijke boete bedraagt 160.000 euro, de andere 30.000 euro. Is het niet zonneklaar dat dergelijke boetes een bestraffend karakter hebben en dus moeten worden aangemerkt als ‘sancties van strafrechtelijke aard’? Het HvJ EU laat dit in deze zaak over aan de verwijzende rechter. In een andere zaak (*Vinal*) heeft het HvJ EU evenwel zelf – aan de hand van de *Bonda*-criteria – vastgesteld dat de opgelegde bestuurlijke boete van ongeveer 128.000 euro – die in die zaak niet lager kon zijn dan 250 euro – een sanctie van strafrechtelijke aard is.[22] Kennelijk bestaat er in de optiek van het HvJ EU toch nog ruimte om in de onderhavige zaak de verwijzende rechter de mogelijkheid te geven om de twee opgelegde bestuurlijke boetes niet aan te merken als ‘sancties van strafrechtelijke aard’, ongeacht de hoogte ervan. Dit ligt evenwel niet in de lijn der verwachting, nu het HvJ EU ook uitgebreid ingaat op de *Menci*-beperking.

9. In het verlengde hiervan benadrukt het HvJ EU wederom de totaalpakketbenadering, die thans van hele andere orde is dan de Nederlandse ne-bis-in-idem-regeling in art. 5:43 Awb. Is het inmiddels tijd geworden om de artikelen 5:43 en 5:44 Awb in het licht van de jurisprudentie van het HvJ EU te laten vervallen?[23] Ik denk dat het hiervoor nog te vroeg is. Hoewel de uitvoering van de ne-bis-in-idem-regeling van art. 5:43 Awb en de una-via-regeling in art. 5:44 Awb in de praktijk tot lastige afstemmingskwesties kan leiden, is het niet gezegd dat de totaalpakketbenadering tot minder problemen in de praktijk zal leiden. Wel moet worden opgemerkt dat de totaalpakketbenadering ook in Nederland – wellicht in afgeslankte vorm – van toepassing is, namelijk op de cumulatie van een bestuurlijke herstelsanctie en een strafrechtelijke vervolging of bestraffing. In dergelijke gevallen moet de strafrechter in het verband van de straftoemeting – proportionele vergelding – ook rekening houden met een eerder opgelegde – onherroepelijk geworden – bestuurlijke herstelsanctie.[24] In een dergelijk scenario speelt het evenredigheidsbeginsel een belangrijkere rol dan het ne-bis-in-idem-beginsel.

B. van der Vorm

Universitair docent straf(proces)- en bestuursrecht aan de Universiteit Utrecht

[1] HvJ EU 26 februari 2013, ECLI:EU:C:2013:105, AB 2013/131, m.nt. R.J.G.M. Widdershoven (*Åkerberg Fransson*).

[2] In dit arrest sluit het HvJ EU aansluiting bij de zogenoemde ‘Engel-criteria’ van het EHRM.

Zie: EHRM 8 juni 1976, ECLI:CE:ECHR:1976:0608JUD000510071, NJ 1978/223, (*Engel e.a./Nederland*).

[3] HvJ EU 5 juni 2012, ECLI:EU:C:2012:319, AB 2012/315, m.nt. R.J.G.M. Widdershoven (*Łukasz Marcin Bonda*).

[4] EHRM 15 november 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:1115JUD002413011, AB 2017/188, m.nt. T. Barkhuysen & M.L. van Emmerik (*A. en B. t. Noorwegen*).

[5] HvJ EU 20 maart 2018, ECLI:EU:C:2018:197, AB 2019/96, m.nt. T. Barkhuysen & M.L. van Emmerik (*Menci*).

[6] Engie România SA, punt 47.

[7] Engie România SA, punt 17

[8] Engie România SA, punt 15.

[9] Engie România SA, punt 22.

[10] Engie România SA, punt 23.

[11] Engie România SA, punt 49.

[12] Vgl. D.H. de Jong, 'Wilde verkeersmanoeuvres van de regering', *DD* 1986, p. 433

[13] Engie România SA, punt 51.

[14] Engie România SA, punt 53.

[15] Engie România SA, punt 63. Er is voor gekozen om hier de Engelstalige bewoordingen weer te geven, omdat een Nederlandse taalversie van de uitspraak niet beschikbaar is.

[16] Engie România SA, punt 66.

[17] Engie România SA, punt 68.

[18] HvJ EU 20 maart 2018, ECLI:EU:C:2018:197, AB 2019/96, m.nt. T. Barkhuysen & M.L. van Emmerik (*Menci*).

[19] EHRM 15 november 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:1115JUD002413011, AB 2017/188, m.nt. T. Barkhuysen & M.L. van Emmerik (*A. en B. t. Noorwegen*).

[20] Zie de zesde opmerking van T. Barkhuysen & M.L. van Emmerik onder AB 2019/96.

[21] Zie de vijfde opmerking van R.J.G.M. Widdershoven onder HvJ EU 14 september 2023, C-820/21, AB 2024/127 (*Vinal*).

[22] HvJ EU 14 september 2023, C-820/21, AB 2024/127, par. 56.

[23] Vgl. .P.W. Duijkersloot, 'Recente ontwikkelingen met betrekking tot het una via-beginsel', *AAe* 2018, p. 805-814; B. van der Vorm & K.M.G. Demandt, 'Gedachten over het ne bis in idem-beginsel en evenredigheid 'nieuwe stijl', *TBS&H* 10(3), p. 133-138.

[24] Vgl. HR 14 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:241, *NJ* 2017/289, m.nt. J.M. Reijntjes.

ANNOTATIE

A.R.E. t. Griekenland (15783/21) – De systematische praktijk van pushbacks en gedwongen verdwijningen***M. Gkliati en S. Katsoni*****Inleiding**

1. Met zijn uitspraak in A.R.E. t. Griekenland (nr. 15783/21) van 7 januari 2025 heeft het EHRM een al lang bestaande praktijk van systematische pushbacks aan de Griekse land- en zeegrenzen veroordeeld.[1] De veelgeprezen uitspraak[2] wordt gezien als een bevestiging van eerdere waarschuwingen[3] dat illegale pushbacks *de facto* Grieks grensbeleid vormen.[4] In de volgende paragrafen wordt het belang van de uitspraak belicht, terwijl ook de aandacht wordt gevestigd op gemiste kansen.

Het EHRM oordeelde dat er een systematische praktijk is van pushbacks door Griekse autoriteiten van onderdanen van derde landen uit de Evros regio naar Turkije. Het oordeelde verder dat A.R.E. het slachtoffer was van een pushback in strijd met het recht op non-refoulement (artikels 2, 3, en 13 EVRM), dat A.R.E. onrechtmatig werd vastgehouden door de Griekse autoriteiten voorafgaand aan de pushback, wat een vorm van onrechtmatige detentie is in het licht van artikel 5 EVRM, en dat de Griekse rechtelijke autoriteiten geen effectief strafrechtelijk onderzoek hebben uitgevoerd, waardoor de strafrechtelijke klacht van A.R.E. werd geseponeerd ondanks duidelijk *prima facie* bewijs voor een onderzoek.

Feiten van de zaak

2. De uitspraak komt voort uit het verzoek van een Turkse vrouw, die in Turkije tot meer dan zes jaar gevangenisstraf was veroordeeld wegens vermeende betrokkenheid bij de politieke oppositie (A.R.E. t. Griekenland, punt 12). Na haar veroordeling zou A.R.E. in 2019 Griekenland zijn binnengekomen via de rivier Evros om internationale bescherming aan te vragen (punt 13). Uit vrees voor refoulement heeft verzoekster haar aankomst grondig gedocumenteerd. Met name stuurde zij regelmatig foto's en video's naar haar broer en deelde zij met hem haar verblijfplaats via WhatsApp (punten 13-29). Om juridische bijstand te verkrijgen nam zij verder contact op met een Griekse advocaat, met wie zij een afspraak had gemaakt (punten 14,

22-25), wat bijdroeg aan het bewijs van haar aanwezigheid in Griekenland.

Bij haar aankomst daar werd A.R.E. gearresteerd door de politie en overgebracht naar een grensbewakingspost (punten 26-28). Tot dat moment gaf de verzoekster haar locatie voortdurend via WhatsApp door aan haar broer (punt 29). A.R.E. werd vervolgens naar een ander politiebureau gebracht, waar haar telefoon en andere bezittingen in beslag werden genomen (punt 31). Vervolgens werd ze gedwongen in een andere vrachtwagen te stappen, die haar vervoerde naar een onbekende locatie in de buurt van de rivier de Evros (punt 33). Ondanks het feit dat zij haar voornemen om asiel aan te vragen herhaalde, werd verzoekster door gemaskerde politieagenten gesommeerd uit de vrachtwagen te stappen en aan boord te gaan van een kleine opblaasboot, die haar overbracht naar Turkije, waar zij uiteindelijk gevangen werd gezet (punten 33-38). Griekenland ontkende verzoeksters beweringen, zoals hierboven samengevat, evenals haar aanwezigheid op Grieks grondgebied.

Bevindingen van het Hof

3. Het Hof werd gevraagd om te bepalen of er een systematische praktijk van pushbacks bestond aan de Grieks-Turkse grens. Verzoekster beriep zich op artikel 2, 3, 5 en 13 EVRM. Het Hof erkende dat dit niet noodzakelijk is om een schending van het non-refoulementbeginsel vast te stellen (punt 217), maar in dit geval was het onderzoek van deze vraag gerechtvaardigd door het argument van verzoekster dat de verificatie van een dergelijke systematische praktijk het Hof zou helpen bij de beoordeling van het bewijsmateriaal. Wat de bewijslast betreft, zou verzoekster moeten aantonen dat haar pushback verband hield met de systematische praktijk van de Staat door haar 'gedetailleerde, specifieke en samenhangende' uiteenzetting te staven met 'concrete, indirecte en samenhangende bewijzen' (ibid.). Als zij dit zou aantonen, zou de bewijslast worden omgekeerd (ibid.).

Om het bestaan van een systematische praktijk van refoulement vast te stellen, raadpleegde het Hof rapporten van bevoegde onafhankelijke nationale instellingen, zoals de Griekse Nationale Commissie voor de Mensenrechten[5] (punten 226-229) en de gegevens van het Registratiemechanisme van Informele Gedwongen Terugkeer.[6] Deze rapporten onthulden een systematische praktijk van de Griekse autoriteiten om asielzoekers die illegaal Griekenland waren binnengekomen vanuit de regio Evros en de Griekse eilanden terug te sturen naar Turkije (paras. 226-227). De Griekse staat weerlegde dit bewijs niet op overtuigende wijze (ibid.).

Bovendien aanvaardde het Hof dat het relaas van verzoekster gedetailleerd, specifiek en coherent was en grotendeels overeenkwam met de *modus operandi* die in de rapporten over pushbacks werd aangetroffen (punt 230). Het EHRM concludeerde dat de beweringen van

verzoekster buiten redelijke twijfel waren vastgesteld (punten 266-267). Gelet op het feit dat verzoekster voor het laatst was gezien in hechtenis in Griekenland, alvorens de volgende dag weer op te duiken in Turkije. Ook verwees het Hof naar de strafbeschikking van de rechtbank van Izmir, die bevestigde dat verzoekster had geprobeerd te vluchten en vanuit Griekenland was teruggestuurd naar Turkije.

Derhalve concludeerde het Hof dat Griekenland artikel 3 EVRM en artikel 13 juncto artikel 3 EVRM heeft geschonden door de terugkeer van verzoekster naar Turkije zonder voorafgaande toegang tot asiel- of risicobedoordelingsprocedures (punten 282-284). Bovendien constateerde het Hof een schending van artikel 5 EVRM vanwege de detentie van verzoekster voorafgaand aan haar pushback (punten 290-291). In feite erkende het Hof dat de informele detentie van A.R.E. was uitgevoerd met het oog op haar 'pushback', deel uitmaakte van de *modus operandi* van de Staat in verband met de praktijk van refoulement, elke wettelijke basis ontbeerde, een vorm van tijdelijke gedwongen verdwijning vormde en inbreuk maakte op verzoeksters recht om snel te worden geïnformeerd over de redenen voor detentie en om de rechtmatigheid van detentie onverwijld aan een rechterlijke toets te laten onderwerpen (ibid., paras. 288-289). Ten slotte stelde het Hof een schending vast van artikel 13 EVRM in samenhang met de artikelen 2 en 3, wegens het ontbreken van een doeltreffend onderzoek en van een doeltreffende voorziening in rechte die de schending van verzoeksters rechten had kunnen voorkomen of verhelpen (punten 303-304). Het Hof oordeelde dat Griekenland 20.000 euro moest betalen voor niet-geldelijke schade.

Andere zaken

4. De zaak werd samen gepubliceerd met *G.R.J. t. Griekenland*,^[7] over een Afghaanse onbegeleide minderjarige die uit een Grieks vluchtelingenkamp werd gehaald en door Griekse agenten op een opblaasbaar vlot in de Egeïsche Zee werd gedwongen. Het EHRM accepteerde bewijs van de systematische aard van pushbacks naar Turkije, maar beschouwde de zaak als niet-ontvankelijk *ratione personae*, aangezien de aanvrager niet op overtuigende wijze zijn slachtofferschap kon aantonen in de zin van artikel 35 EVRM.

Het Hof oordeelde in het bijzonder dat de minderjarige onvoldoende bewijs had geleverd van zijn aanwezigheid in Griekenland en zijn terugkeer naar Turkije op de vermeende data (par. 205-217, 225).

Dit waren de eerste twee van een reeks soortgelijke zaken die tegen Griekenland waren aangespannen.^[8] De aanhangige zaken betreffen 47 verzoekers uit Turkije, Irak, Iran, Tunesië, Palestina, Libanon, Syrië, de Centraal-Afrikaanse Republiek, Kameroen, Congo en Afghanistan, die schending van artikel 2 (recht op leven), artikel 3 (verbod van folteringen en

van onmenselijke of vernederende behandelingen), artikel 5 (recht op vrijheid en veiligheid), artikel 8 (eerbiediging van privéleven en familie- en gezinsleven) en artikel 13 (recht op een doeltreffende voorziening in rechte) van het EVRM aanvoerden.

Een rechtsstaat-crisis in Griekenland

5. Zorgen over mensenrechtenschendingen in de context van grensbeheer in Griekenland bestaan al veel langer. Deze zorgen, die de kern vormen van een algemene groeiende bezorgdheid over de rechtsstaat in Griekenland[9] hebben geleid tot nader onderzoek in 2024 door de Europese Commissie en het Europees Parlement.[10]

De Griekse regering beroept zich in dat kader vaak op de nationale veiligheid en hanteert een streng regime, gekenmerkt door beveiliging, bij wat zij beschouwt als 'hybride bedreigingen' aan haar grenzen.[11] Deze houding heeft geleid tot ernstige en systematische mensenrechtenschendingen, waaronder onmenselijke opvangomstandigheden, willekeurige detentie en wijdverspreide praktijken van pushbacks, gedwongen verdwijningen en geweld aan landsgrenzen, samen met het uitblijven van reddingsacties op zee - dit alles verergerd door het ontbreken van effectieve onderzoeken.

Bovendien legt Griekenland strenge wettelijke beperkingen op aan ngo's die asiel verlenen en vervolgt zij routinematig zowel hulpverleners als vluchtelingen vanwege beschuldiging van mensenhandel en mensensmokkel, wat vaak resulteert in zware gevangenisstraffen. Bijgevolg vormen personen die veroordeeld zijn voor mensensmokkel de tweede grootste bevolkingsgroep in de Griekse gevangnissen,[12] met bijna 90% derdelanders.

Deze praktijken hebben geleid tot ernstige bezorgdheid over de mensenrechten, zoals is benadrukt door verschillende internationale instanties, zoals de speciale VN-rapporteur voor de mensenrechten van migranten, de commissaris voor de mensenrechten van de Raad van Europa en het VN-comité voor gedwongen verdwijningen.[13]

Een tragische gebeurtenis die in het collectieve geheugen van Europa gegrift zou moeten blijven is de ramp met de Adriana boot (Pylos bootramp) - een van de dodelijkste migrantenscheepswrakken ooit geregistreerd in de Middellandse Zee.[14] De tragedie voltrok zich in de zomer van 2023 voor de kust van Pylos, Griekenland, en kostte het leven aan ongeveer 650 passagiers uit Pakistan, Syrië, Palestina, Egypte en Afghanistan.

Ondanks de toenemende meldingen van dergelijke incidenten blijft straffeloosheid voor overheidsinstanties de norm. In 2023 wees de nationale ombudsman op het systematische verzuim om effectieve onderzoeken in te stellen naar wangedrag van rechtshandhavers.[15] Een jaar eerder, had het EHRM Griekenland veroordeeld voor het schenden van het recht op

leven en van het verbod op vernederende behandeling in verband met een schipbreuk waarbij elf mensen om het leven kwamen in 2024. Het Hof oordeelde dat Griekenland het procedurele aspect van artikel 2 EVRM had geschonden, vanwege het nalaten van een effectieve onderzoeksprocedure naar de scheepsramp.[16]

Bovendien heeft Griekenland een flagrante minachting getoond voor de voorlopige maatregelen die door het EHRM werden bevolen (Rule 39) en die de Griekse regering verplichten om geen vluchtelingen uit te zetten en hen te voorzien van essentiële diensten zoals voedsel, water, medische zorg en toegang tot asielprocedures. Ondanks deze bindende bevelen werden vluchtelingen nog steeds teruggestuurd naar Turkije – ongeacht of men in afwachting was van een rechterlijke toetsing.[17]

Samen met de bredere bezorgdheid over de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, de kwaliteit en efficiëntie van het rechtssysteem, de intimidatie en onderdrukking van journalisten en het maatschappelijk middenveld, en de ondermijning van onafhankelijke toezichtsorganen, bevordert dit een klimaat van straffeloosheid voor systemische mensenrechtenschendingen in de migratiecontext, met verstrekende gevolgen voor de rechtsstaat.[18]

Betekenis en potentiële impact

6. De zaak *A.R.E. t. Griekenland* gaat verder dan het louter documenteren van een nieuw geval van pushbacks. De erkenning van een systematische praktijk was immers niet noodzakelijk om een schending van het non-refoulementbeginsel vast te stellen.

Systematische praktijk

6.1. De erkenning van systematische pushbacks is vooral belangrijk vanuit het oogpunt van belangenbehartiging, omdat het de consequente ontkenning door Griekenland van dergelijke praktijken en de summiere afwijzing van relevante claims betwist. Door te erkennen dat pushbacks deel uitmaken van een systematisch patroon, heeft het EHRM effectief een gezaghebbend stempel van legitimiteit gegeven aan de vorderingen van vluchtelingen, ondersteund door mensenrechtenactivisten en talrijke gouvernementele en niet-gouvernementele internationale instanties.

Afgezien van de onmiddellijke juridische gevolgen, ligt de potentiële impact van deze uitspraak in het vermogen om een domino-effect teweeg te brengen. Deze erkenning kan een grote invloed hebben[19] op de vele lopende zaken over vermeende pushbacks,[20] waaronder die over soortgelijke acties aan de grens tussen Belarus en de EU tussen 2021 en 2023.[21] De erkenning van deze praktijken als systematische patronen zou de weg kunnen

vrijmaken voor een grotere verantwoordingsplicht in toekomstige pushbackzaken.[22]

Bovendien kan dit arrest fungeren als een proefarrest,[23] waardoor de behandeling van lopende en toekomstige zaken wordt gestroomlijnd. Het kan ook de uitvaardiging van voorlopige maatregelen versnellen[24] om informele terugzending te stoppen, aangezien aanvragers nu rechtstreeks kunnen verwijzen naar *A.R.E.* en de erkenning van systematische praktijken door het Hof om hun verzoeken te ondersteunen. Deze extra laag van rechterlijke erkenning versterkt de beschikbare instrumenten om onrechtmatige pushbacks tegen te gaan en versterkt de rol van het Hof in het handhaven van de mensenrechtennormen.

De strijd om het bewijs

6.2. Door de erkenning van het systematische karakter van deze praktijken nauw te verbinden met de bewijsbeoordeling, kan het Hof de drempel van het nauwkeurig moeten bewijzen van elke individuele schending, wat in dergelijke zaken notoir moeilijk is, overkomen.

Door het systemische patroon te erkennen, verlegt het Hof de focus van geïsoleerde incidenten naar een bredere context, waardoor een uitgebreidere bewijsevaluatie mogelijk wordt. Deze uitspraak opent de deur voor verdere ontwikkelingen in de jurisprudentie met betrekking tot bewijsnormen ook buiten het migratierecht, en versterkt de noodzaak om schendingen niet alleen te beoordelen aan de hand van direct bewijs, maar ook door rekening te houden met patronen van staatsgedrag en bevestigende getuigenissen.

Kritische stemmen hebben erop gewezen dat het Hof zijn bevinding over de systematische pushbacks door Griekenland niet volledig in zijn bewijsbeoordeling heeft opgenomen.[25] Volgens Kienzle en Riemer is het, wanneer een systematische praktijk van pushbacks is bevestigd, 'voldoende dat de verzoeker zijn aanwezigheid op het grondgebied van de verwerende staat en zijn daaropvolgende aanwezigheid in de derde staat aantoonst'. In hun ogen 'moet de systematische praktijk dienen als het verband tussen beide gebeurtenissen' en moet de last onmiddellijk verschuiven naar de staat om een geloofwaardige alternatieve verklaring te geven. De systematische praktijk van de staat ontsloeg *A.R.E.* echter niet van de verplichting om een 'gedetailleerd, specifiek en samenhangend' relaas van de feiten te presenteren, ondersteund door *prima facie* bewijs. Zoals Kienzle en Riemer terecht opmerken, kan deze bewijslast disproportioneel zwaar zijn voor asielzoekers, die in eerdere stadia van hun reis van hun telefoon worden beroofd.[26]

Pushbacks zijn inherent moeilijk te bewijzen vanwege hun heimelijke aard en de opzettelijke tactieken die worden gebruikt om het verzamelen van bewijsmateriaal te belemmeren, zoals de inbeslagname of vernietiging van mobiele telefoons.[27] De betwisting van de feiten in *A.R.E.* en *G.R.J.* is in overeenstemming met de strategie van Griekenland om cruciale feiten

algemeen te ontkennen,[28] in een poging om in pushbackzaken de aandacht te verschuiven van juridische vragen naar feitelijke geschillen. Het Hof erkende expliciet dat dit de verzoeker in een inherent moeilijke bewijspositie plaatst.[29] Toch werd de bewijslast van de verzoeker niet verlicht. De benadering van het EHRM lijkt enerzijds het probleem van het schrappen van bewijsmateriaal aan de grenzen en tijdens rechtszaken te bevestigen.[30] Anderzijds werkt het gebrek aan omkering van de bewijslast meer ongelijkheid van de partijen in de hand en verergert het de bewijsproblemen van klagers.[31] In feite weerspiegelt G.R.J. de verhoogde verwachtingen van het bewijs dat slachtoffers van pushbacks moeten overleggen, waardoor er nog meer barrières worden opgeworpen om verantwoording af te leggen.[32]

Wanneer we beide zaken samen bekijken, zien we dat het Hof niet alleen de weg vrijmaakt,[33] maar ook een eerste drempel voor prima facie bewijs vaststelt – door een 'gedetailleerde, specifieke en samenhangende' beschrijving van de feiten te vereisen.[34] Zoals blijkt uit de zaak van de Afghaanse minderjarige in *G.R.J.*, kan deze bewijsstandaard snel onoverkomelijk blijken.

Toch kan dit worden gezien als het begin van een breder proces, waarbij het Hof zijn aanpak zal blijven verfijnen en de toereikendheid van bewijs per geval zal beoordelen. De uitspraak van de G.R.J. moet niet worden gezien als een strikte drempel, maar als een eerste stap in het proces van bewijsbeoordeling.

De rechtsstaat

6.3. Het Hof stelde in *A.R.E.* ook vast dat het rechtstelsel in Griekenland niet voorziet in een doeltreffend binnenlands rechtsmiddel in geval van pushbacks. Op basis hiervan acht Hof zichzelf in staat om de standaard en de bewijslast opnieuw te beoordelen, en neemt het de taak op zich om de feiten rond de pushbacks te verduidelijken. Bij gebrek aan een behoorlijk onderzoek naar de beweringen van de verzoeker door de nationale autoriteiten, moest het Hof de beweringen van de verzoeker verifiëren.

Dit is een bredere aanklacht tegen de rechtsstaat in Griekenland. Het belicht het systematische falen van het nationale rechtssysteem om fundamentele rechten te handhaven en effectieve rechtsmiddelen te bieden, waardoor een rechtskader aan het licht komt dat niet voldoet aan de internationale rechtsstaatsnormen. De interventie van het Hof onderstreept niet alleen de ontoereikendheid van de wettelijke waarborgen van Griekenland tegen pushbacks, maar ook de bredere erosie van de verantwoordingsplicht binnen het Griekse rechtssysteem.

Gedwongen verdwijning

6.4. Ten slotte is een belangrijk element van het vonnis dat gemakkelijk over het hoofd kan

worden gezien de erkenning door het Hof van het feit dat de detentie van A.R.E. met het oog op haar terugzending een vorm van tijdelijke gedwongen verdwijning was. Zoals het Hof benadrukte, maakt deze gedwongen verdwijning deel uit van de vaste praktijk van de staat in de context van refoulement.[35] Met deze erkenning bevestigde het Hof de noodzaak om deze kortdurende onrechtmatige detenties te contextualiseren tegen de achtergrond van de daaropvolgende pushbacks, die ze mogelijk moeten maken.[36] In dit licht gaat administratieve detentie verder dan een schending van art. 5 EVRM en komt het neer op gedwongen verdwijning. De uitspraak schept een belangrijk precedent dat van invloed kan zijn op jurisprudentie en beslissingen van VN-verdragsorganen die hen kan aansporen om deze tijdelijke detenties te erkennen als schendingen van de plicht van staten om zich te onthouden van en onderzoek te doen naar gedwongen verdwijningen.

Afsluitende opmerkingen

7. Deze uitspraak is met name belangrijk gezien het huidige moment waarop wijdverspreide pushback-praktijken zowel genormaliseerd als geformaliseerd worden in wetgeving. Zo keurde het Poolse parlement onlangs een wetsvoorstel goed dat de tijdelijke opschorting van asielrechten aan de grens tussen Polen en Wit-Rusland mogelijk maakt.[37] Op EU-niveau zet het wettelijk kader de deur verder open voor uitzonderingen op het gebied van mensenrechten en de opschorting van bescherming, zoals blijkt uit de crisis- en instrumentalisatie-verordening.[38]

Deze uitspraak van het EHRM komt op het juiste moment, omdat we getuige zijn van een autoritair moment in het grensbeheer,[39] ook in de VS en Australië, waar grenzen steeds meer een spektakel van politieke macht worden (De Genova).[40] En nu de politiek van grensbewaking wordt vormgegeven door beleid en wettelijke kaders die de bescherming van fundamentele mensenrechten dreigen te ondermijnen.

A.R.E. heeft een groot potentieel om een doctrine voor systematische pushbacks te creëren en invloed uit te oefenen op de jurisprudentie van het EHRM (en andere fora) over hangende soortgelijke aanvragen betreffende systematische pushbacks. Om dit potentieel te verwezenlijken, moet het Hof echter de gelegenheid aangrijpen om zijn bewijsaanpak in de volgende zaken te verfijnen, door te zorgen voor een meer realistische en contextbewuste methode van bewijsbeoordeling.

Mariana Gkliati, Tilburg University

Sissy Katsoni, Tilburg University

- [1] *A.R.E. t. Griekenland*, EHRM 7 januari 2025 nr. 15783/21.
- [2] H. Smith, 'Strasbourg court finds Greece guilty of 'systematic' pushback of asylum seekers', theguardian.com, 07.01.2025; R. Mouhamadi, 'Justice for A.R.E.: Historic ECtHR Judgment against Greece on Pushbacks', refugees.gr, 13.01.2025; 'ECtHR's Judgment v. Greece – Greece condemned for the first time by the European Court of Human Rights for a pushback in Evros', gcr.gr.
- [3] Amnesty International, 'Greece: Pushbacks and violence against refugees and migrants are de facto border policy', amnesty.org, 23.06.2021.
- [4] Smith, 'Greece guilty of 'systematic' pushback' 2025.
- [5] Griekse Nationale Commissie voor de Mensenrechten, 'Written submission to the European Court of Human Rights (Third Section) made by the Greek National Commission for Human Rights as a third party, in relation to Applications nos. 15067/21 - G.R.J. v. Greece, en 15783/21 - A.E. v. Greece', nchr.gr.
- [6] Griekse Nationale Commissie voor Mensenrechten, 'Recording Mechanism of Informal Forced Returns' nchr.gr.
- [7] *G.R.J. t. Griekenland*, EHRM 3 december 2024, nr. 15067/21, ECLI:CE:ECHR:2024:1203DEC001506721.
- [8] ECCHR, 'Greece's systematic pushback practice confirmed by European Court of Human Rights: Court's high expectations for evidence create further obstacles to accountability', ecchr.eu.
- [9] M. Gkliati, 'Bewaker of medeplichtig? De rol van de EU in de erosie van de rechtsstaat in Griekenland', nederlandrechtsstaat.nl, 28.11.2024.
- [10] Europese Commissie, '2024 Rule of Law Report' commission.europa.eu; Europees Parlement, 'Resolutie van 7 februari 2024 over de rechtsstaat en mediavrijheid in Griekenland', www.europarl.europa.eu, 07.02.2024.
- [11] M. Gkliati, 'Let's Call It What It Is: Hybrid Threats and Instrumentalisation as the Evolution of Securitisation in Migration Management' *European Papers*, 8(2) 2023, p. 561-578.
- [12] J. Winkler & L. Mayr, 'A Legal Vacuum: The Systematic Criminalisation of Migrants for Driving a Boat or Car to Greece', greens-efa.eu, July 2023.
- [13] VN speciale rapporteur van de Verenigde Naties voor de mensenrechten van migranten,

'Report on means to address the human rights impact of pushbacks of migrants on land and at sea', ohchr.org, 12.05.2021; Commissaris voor de mensenrechten van de Raad van Europa, 'A distress call for human rights: The widening gap in migrant protection in the Mediterranean', rm.coe.int, maart 2021; VN-comité voor gedwongen 'UN Committee on Enforced Disappearances publishes findings on Greece and Niger', ohchr.org, 12.04.2022.

[14] M. Gkliati, D. Angeli, e.a., 'Greece Boat Disaster: Questions of International Law', opiniojuris.org, 05.08.2023.

[15] Nationale ombudsman, '2022 Special Report: National Mechanism for the Investigation of Arbitrary Incidents', old.synigoros.gr, 2022.

[16] *Safi e.a. t. Griekenland*, EHRM 7 juli 2022 nr 5418/15, ECLI:CE:ECHR:2022:0707JUD000541815.

[17] Griekse Raad voor Vluchtelingen, 'GCR's Information Note on interventions and on interim measures granted by the ECtHR in cases regarding pushbacks', gcr.gr, 18.02.2025.

[18] M. Gkliati, 'Bewaker of medeplichtig? De rol van de EU in de erosie van de rechtsstaat in Griekenland', nederlandrechtsstaat.nl, 28.11.2024.

[19] Strasbourg court finds Greece guilty of 'systematic' pushback of asylum seekers | Greece | The Guardian

[20] Smith, 'Greece guilty of 'systematic' pushback' 2025.

[21] *R.A. e.a. t. Polen*, EHRM 27 september 2021 nr 42120/21; *H.M.M. e.a. t. Letland*, EHRM 3 mei 2022 nr 42165/21; *C.O.C.G. t. Litouwen*, EHRM 2 december 2022 nr 17764/22.

[22] The AIRE Centre, 'European Litigation: The Judgment of the European Court of Human Rights in *A.R.E. v. Greece* and the AIRE Centre's intervention', airecentre.org, 2025.

[23] Regel 61 van het Huishoudelijk Reglement van het Hof.

[24] Regel 39 van het Huishoudelijk Reglement van het Hof.

[25] I Kienzle & M Riemer, 'Feeble Recognition of a Systematic Pushback Practice: The latest ECtHR rulings on Greek pushback cases', verfassungsblog.de, 30.01.2025.

[26] M MacGregor, 'Losing a lifeline: Migrants forced to hand over their phones', infomigrants.net, 07.02.2024.

[27] zie bv. *A.R.E. t. Griekenland*, par. 31, 266; *G.R.J. t. Griekenland*, par. 18, 207.

[28] Kienzle and Riemer (n 47).

[29] *A.R.E. t. Griekenland*, par. 218; *G.R.J. t. Griekenland*, par. 183.

[30] M. J. Alpes & G. Baranowska, 'The Politics of Legal Facts: The Erasure of Pushback Evidence from the European Court of Human Rights' *Law and Social Inquiry*, 2024, p. 1-24.

[31] G Baranowska, 'Exposing Covert Border Enforcement: Why Failing to Shift the Burden of Proof in Pushback Cases is Wrong' *European Convention on Human Rights Law Review*, 4(4) 2023, p. 473-494.

[32] ECCHR, 'Greece's systematic pushback practice confirmed by European Court of Human Rights: Court's high expectations for evidence create further obstacles to accountability', ecchr.eu.

[33] *A.R.E. t. Griekenland*, par. 230.

[34] *G.R.J. t. Griekenland*, par. 225.

[35] *A.R.E. t. Griekenland*, par. 288-289.

[36] ECCHR, 'Greece's systematic pushback practice confirmed by European Court of Human Rights: Court's high expectations for evidence create further obstacles to accountability', ecchr.eu.

[37] 'Polish MPs pass bill to suspend right to asylum', <https://www.polskieradio.pl>, 21.02.2025.

[38] Verordening (EU) 2024/1359 van het Europees Parlement en de Raad van 14 mei 2024 betreffende de aanpak van crisis- en overmachtsituaties op het gebied van migratie en asiel en tot wijziging van Verordening (EU) 2021/1147.

[39] A. Dickson, C. Mainwaring & T. Tyerman, 'Trump's extremist border policies are part of a global authoritarian moment: Successive government in the US, the UK and Australia have embraced and exchanged brutal migration policies for years', [aljazeera.com](https://www.aljazeera.com), 19.02.2025.

[40] N. De Genova, 'Spectacles of migrant 'illegality': the scene of exclusion, the obscene of inclusion' *Ethnic and Racial Studies*, 36(7) 2013, p. 1180-1198.